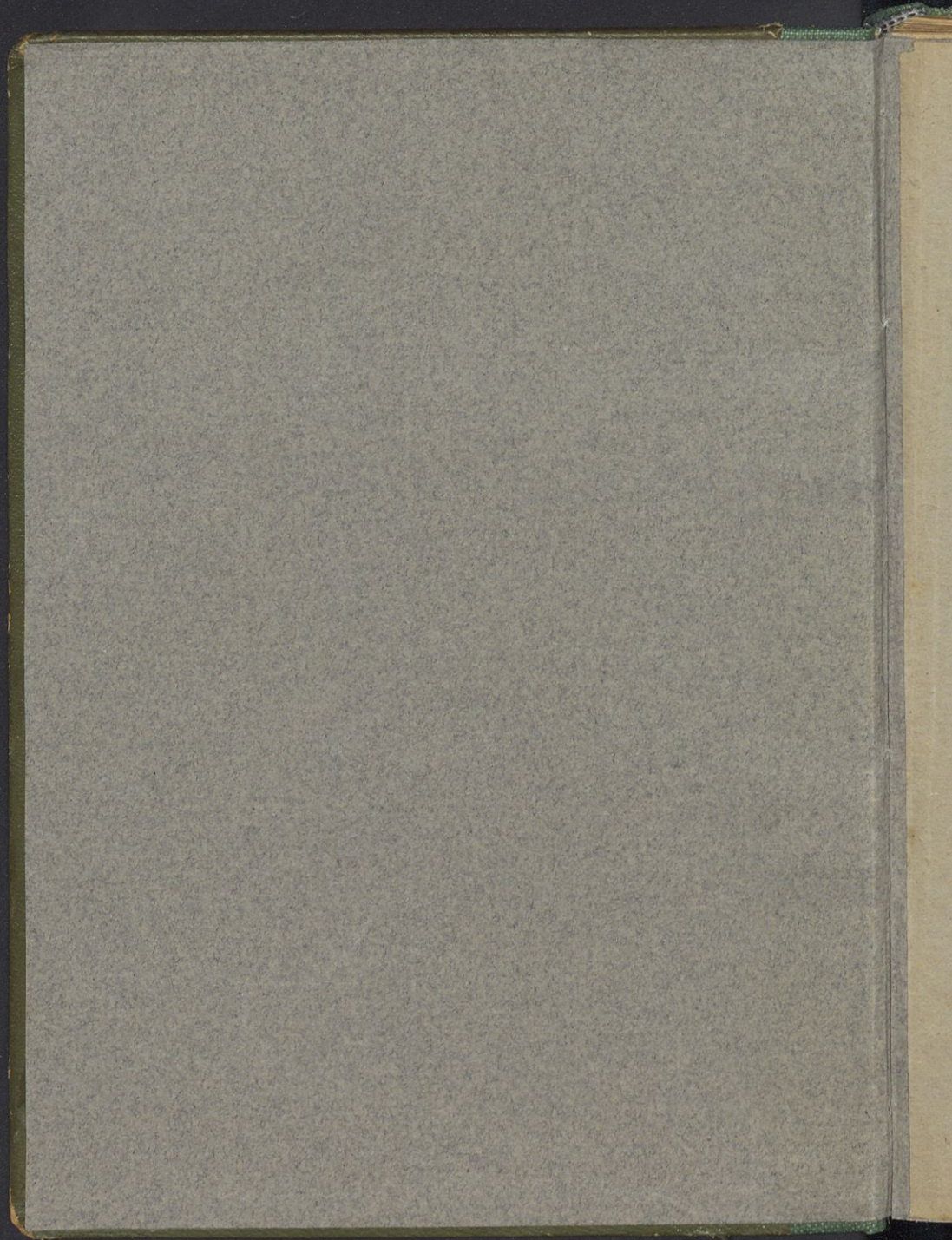

FR MILČINSKI
PRAVLJICE

Wald

D2010

(63)

301

42

PRAVLJICE

Krivični mlinar in njegova hčerka.

FRAN MILČINSKI

PRAVLJICE

Z RISBAMI G. BIROLLE IN M. GASPARIJA

1911

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

V LJUBLJANI

Vse pravice, zlasti tudi pravica prevajanja, pridržane.

201104135

Natisnil Anton Slatnar v Kamniku.

Te pravljice se naslanjajo izvečine na slovenske narodne pesmi, le tretja, enajsta in petnajsta na Valjavčeve „Narodne pripovedi“.

VSEBINA.

	Stran
O dušici majceni, ki ni smela v nebesa	1
Premalo zemlje in preveč	8
Volk Rimljan	12
Zakon, zakon, ti si svet	18
Neusmiljeni graščak	26
Trdoglav in Marjetica	32
Bridka smrt in Tomaž	40
Cigan kralj	48
Krivični mlinar in njegova hčerka	55
Vila	66
Laž in njen ženin	76
Mlada Breda in Deveti kralj	81
Kovačeva hči — čarovnica	88
Mačeha in mamica	95
Žival se je pogovarjala	102
Omer in Omerka	108
Prav ne stori, kdor daleč svojo hčer moži . . .	114
Desetnica	122
Gospod in hruška	130

O dušici majceni, ki ni smela v nebesa.

ivela je mati, ta mati je imela dva sina, pa se ni kaj brigala za nju, ker so ji preveč le prazne marnje blodile po glavi. Ni ju učila ne moliti ne delati, izpridila sta se, in ko sta dorasla, zapustila sta mater in šla med razbojnike. Nikdar več ni slišala o njih.

In dogodi se, da je dobila še tretje dete, hčerko. Nič je ni bila vesela: „Mlada sem, rajala bi še rada in se smejala kakor druge, pa bom morala doma tebe čuvati in previjati, kaj te je bilo treba!“ In predno je zatonil dan, je dete umrlo, komaj da je bilo krščeno.

Dušica je frfotala po izbi, smuknila je skozi nizko okno, begala je semtertja po širnem svetu, slednjič je našla pred nebeška vrata.

Rahlo je potrkala, pa se je počasi v vratih odprla linica, skozi je pogledal nebeški vratar, videl je dušico in je rekel: „Dušica majcena, dušica revica, ne smem ti še odpreti. Sodba se glasi tako: rajska vrata se ti ne odpro, prej moraš prinesiti kangljico čvrste vode, ki

izvira izpod hriba navzgor, izpod koščene gore.“ Dal ji je kangljico in zaprl lino.

Dušica se je žalostna obrnila in je odletela in ni vedela ne kam, ne kako. In ko je preletela tisoč milj, je srečala rumeno solnce in ga ogovorila: „Holej, holej, solnčece, ti hodiš na visoko in siješ na široko, ali si videlo, povej, ali si videlo kje čvrsto vodo, ki izvira izpod hriba navzgor, izpod koščene gore?“

Solnce rumeno jo je pobožalo s svojimi gorkimi žarki in je odgovorilo: „Pač hodim na

visoko, pač sijem na široko, pa na vesoljnem svetu ne poznam takega studenca, kakršnega iščeš ti, dušica majcena!“

Dušica se je obrnila in iz očesec so ji kanile debele solze. Letela je naprej s svojo srebrno kangljico, ni vedela ne kam, ne kako, slednjič je srečala mladi mesec in ga vprašala: „Holej, holej, mladi mesec, ti

hodiš na visoko, ti svetiš na široko, ali si videl, povej, ali si videl kje čvrsto vodo, ki izvira izpod hriba navzgor, izpod koščene gore?“

Mladi mesec je odgovoril in utrnila se mu je zvezda: „Dušica revica, dušica majcena, jaz ti pomagam. Spusti se po mojem svitu, on ti pokaže pot k studencu čvrste vode, ki izvira izpod hriba navzgor, izpod koščene gore.“

Dušica se je lepo zahvalila in potolažena se je spustila po milem svitu mladega meseca navzdol na zemljo in skozi nizko okence v majhno kamrico, v kamrico materino. Mati je sedela na skrinji, pa ni bila sama, ob peči je sedela siva žena, siva žena starost.

In mati je govorila: „Kaj hočeš od mene, starost, prezgodaj si prišla. Mene še mika rajanje in družba vesela. Poberi se proč! Grda si in neprijazna!“

Starost pa ji je z mehko besedo prigovarjala: „Kaj boš rajala in veseljačila, ko se ti guba čelo in lice in se ti beli glava! Pusti te misli in ne huduj se! Saj nisem tako grda in neprijazna, kakor praviš. Lepo in ljubeznjivo me imenujejo matere, ki se jim okoli krila lovi, na očeh jim visi cvetoča deca, čvrsta mladina, v trpljenju vzrejena, v prid vzgojena; nje zdravje in smeh, nje uspeh in nje sreča so blaženstvo materinemu srcu in take starosti ne bi zamenjala nobena mati za rajanje mladih let.“

Tako je govorila starost, mati se je pa spominjala svoje zavržene dece, svoje osamelosti, svoje brez koristi zapravljenosti; pretresel jo je silovit kes, sklonila

Dušica pa je nastavila srebrno kangljico in jo napolnila z materinimi solzami.

je glavo v roki, glasno je zaihtela in pridrla so ji solze : čvrst studenec je tekel izpod koščene gore, izpod hriba navzgor. Dušica pa je nastavila srebrno kangljico in jo napolnila z materinimi solzami.

Z napolnjeno kangljico je hitela pred rajska vrata. Rahlo je potrkala nanje, počasi se je v vratih odprla linica, skozi linico je pogledal rajski vratar. Sprejel je kangljico in prijazno je rekel: „Dušica majcena, dušica revica, ne smem ti še odpreti. Sodba se glasi tako: rajska vrata se ti ne odpro, dokler ne izpolniš še drugega naročila. Pojdi na rumeno polje, tam stoji drevesce, drevesce brinjevo, v njem boš tako dolgo sedela, da se posuši, potem se ti šele odpro rajska vrata.“

Dušica je čula sodbo in je hitro zletela, solnce ji je pokazalo pot na rumeno polje, v rumenem polju je stalo drevesce, drevesce brinjevo, vanj se je vsedla in čakala, da se posuši.

In čakala je in čakala, v žgoči vročini in v ledeni burji, v snegu, v viharju, v toči in v tresku; minilo je leto za letom, sedem let, osmega pol, in drevesce se ni posušilo.

Slednjič neki večer prideta dva razbojnika, zakurita si pod brinjem in sedeta poleg ognja.

Prvi si je mel roke in je rekel: „Mraz je, pa snoči je bilo še bolj. Prenočeval sem v cerkvi sv. Miklavža na Gori, kuril sem si s klopmi in ko so klopi pogorele, sem pometal še svetnike v ogenj, da so me greli.“

Drugi je sukal raženj, na ražnju se je cvrla ukradena gos in govoril je tako: „Lačen sem, pa sinoči sem bil še bolj. Vdrl sem v mlin, mlinar pa se mi je ustavljal, ubil sem njega, ženo in hčer pa so se mi odprle vse hrambe in kleti.“

Dušica je sedela v drevescu, plamen je švigal do nje in ji vžigal peroti, v bolečinah je frfotala, ni se pa genila z drevesca, ki se je pričenjalo sušiti. Pa pogleda prvi razbojnik kvišku in pravi: „Brate, glej neumnega ptiča, plamen mu vžiga peroti, frfota od bolečin, pa le ne odleti.“

Drevesce se je že do polovice posušilo in dušica je izpregovorila: „Jaz nisem ptič, jaz sem vajina najmlajša sestra. Še predno je minil prvi dan mojega življenja, komaj da sem bila krščena, že sem morala umreti. Zdaj pa trpim sedem let, sedem let, osmega pol, da si prislužim sveti raj. Prej ne smem s tega drevesca, dokler se ne posuši. Tako sem sojena!“

Razbojnika sta se zgrudila po tleh in prvi je rekel: „Ti dušica majcena, ti sestra nedolžna, ti si sojena, da trpiš sedem let, osmega pol, da si prislužiš sveti raj! Gorje šele meni, ki sem razbojnik in požigalec! Gori, gori, pekel gori, zame zveličanja več ni!“

In drugi razbojnik je obupan vzkliknil: „Gorjé, pregorjé meni, ki sem razbojnik in morilec! Gori, gori, pekel gori, zame zveličanja več ni!“

Dušica pa je rekla: „Le za tistega ni zveličanja, ki obupuje na nebeški milosti,“ — in odletela je s suhega drevesca. Odletela je, letela mimo zlatega solnca

in mladega meseca in priletela pred nebeška vrata. In glej, ni ji bilo treba trkati, nebeška vrata so se pred njo kar sama odprla na stežaj, kar same so se vžgale neštete lučice, kar same so zapele mogočne orglje, in prišel je rajski Gospod, prijel jo je za belo roko, jo vedel v zlati raj in rekel: „Dušica majcena, dušica revica, saj nisi trpela zase, trpela si za mater in za brata dva!“ —

Premalo zemlje in preveč.

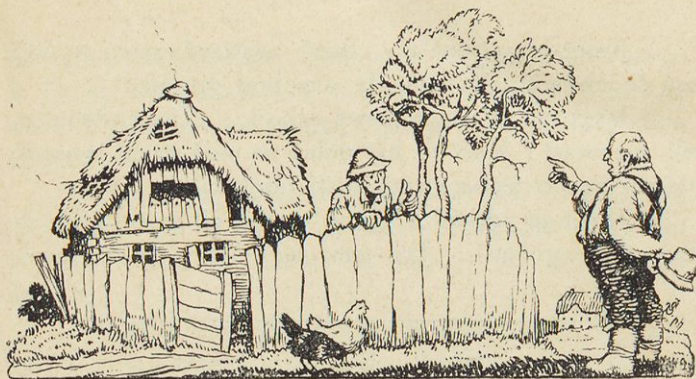
ivel je bogat kmet, toliko je imel sveta, da ga v pol dne ni obhodil, pa mu ga še ni bilo dosti. Imel je soseda, ta je bil siromak, drugega ni bilo njegovega nego lesena kočica in boren zelnik, ob čigar meji so stale tri dolge, krive češplje. Ta zelnik je bodel bogatemu kmetu v oči.

„Prodaj mi svoj zelnik,“ je rekel sosedu, „imeti ga moram, da bo ves svet moj od vode do hriba!“

Sosed ga je zavrnil: „Ne morem ti prodati zelnika, kako naj živim brez njega, ki mi daje vsakdanjo hrano.“

„Če mi ga ne daš izlepa, ga boš dal izgrda,“ je zagrozil kmet.

In kmet si zmisli in gre h gosposki in toži soseda, da mu dela škodo, ker češplje ob zelniku mečejo svojo dolgo, temno, težko senco na njegovo, kmetovo deteljo. Tako ga je tožil, potem pa vesel svojih naklepov šel z grajskim pisarjem v krčmo.

Šele pozno zvečer se je dobre volje odpravil proti domu, pa ga zajame na ravnem polju temna noč in zgrešil je pot. Hodil je in hodil, davno bi že moral biti doma, hotelo se mu je že dremati, pa ni vedel, kod ga nosijo trudne noge. Pa pride do sivega zidu. Razveseli se ga.

„Tu so ljudje,“ si misli, „naprej nisem kos, prosim jih za prenočišče.“ Tava ob zidu, najde vrata, vstopi, stori par korakov, pa se izpodtakne in pade.

„Kaj vraga je to,“ pravi in šlata okrog sebe. Ušlata grob, ušlata križ: zašel je na pokopališče! Obide ga groza, tačas prične v zvoniku biti kladvo, kmet šteje, našteje polnoči. In kaj je to! — po zadnjem udarcu se prične iznad grobov dvigati, širiti in naraščati skrivnosten šepet, zamolkel smeh, polglasen prepir.

Bolj mrtev ko živ sede kmet na grob in se pre-križa, kar začuje tudi pod seboj iz zemlje glas: „Živec, debelec, kaj sediš na moji strehi!“

Kmet je zatrepetal: „Sveti Šentjanž, samo to noč me še obvaruj, saj vem, da sem hud grešnik!“

Iz groba se je pa zopet oglasilo: „Živec, debelec, ali si mutast? Kdo si, kaj delaš na moji strehi, govori, da mi ne bo treba vstati in iti pogledat.“

Kmet je zdrknil z groba, pokleknil je ob njem in trepetajoč govoril: „Jaz sem, jaz — krščanski človek

sem, zašel sem, nemara sem preveč pil, Bog mi odpusti ta greh! Pri gosposki sem bil po opravkih, zaradi zelnika, ki mi ga izlepa ne da sosed!“ —

„Ti si, ti? Zdaj te spoznam! Glej, glej, pa premalo imaš sveta, praviš, in se boš še pravdal zanj!“ Tako se je zopet oglasilo iz groba in zraven še čuden krohot, kakor da bi kdo iztresal grah. „Revež si, revež in meni se smiliš. Jaz sem bil tudi tak. Nikdar mi ni

bilo dovolj zemlje! Zdaj, zdaj je pa imam dovolj! Preveč je imam, v usta mi sili, v nos in v ušesa! Veš kaj, kmet, ti imaš premalo zemlje, jaz je imam preveč, idiva menjat!“ —

In kmet je čutil, kako se pod njim dviga grob, in prešinil ga je smrtni strah. — Tačas pa je udarilo v zvoniku eno in kakor na mah je po grobeh vse utihnilo.

Ko je zjutraj šel grobokop dan zvonit, je našel kmeta nezavestnega ob grobu. Prenesli so ga domov in le počasi je okreval. Lasje so mu bili osiveli tisto noč.

Z revnim sosedom pa se je pobogal in je z njim delil svoje bogastvo. —

Volk Rimljan.

ivel je njega dni volk, ta volk ni bil zadovoljen s svojim rodom. Sedel je v zeleni šumi in je razmišljal: „Volk, volk, kaj bi volk! Rod volkov je boren in zaničevan in od vseh sovražen. Jaz ne ostanem več volk, ampak izberem si drug, imenitnejši rod!“ In šine mu v glavo: o Rimljanih toliko govoré in pišejo, Rimljani, ti so imenitni, pa še on odslej ne bo več volk, ampak Rimljan! Bil je zelo ponosen na ta svoj sklep, dvignil se je s tal in zapustil zeleno šumo. „Kaj hočem v šumi,“ je rekel, „šuma je za volkove, jaz sem Rimljan, jaz grem v Rim med svoje brate, med brate Rimljane.“ — In napravil se je na pot naravnost v sveti Rim.

Ne hodi dolgo, pa naleti na klapouhega pujsaščetinca, ta je marljivo pobiral in krehal želod, ni gledal ne na desno, ne na levo in je šele tedaj zapazil volka, ko mu je bil tik za hrbtom. Sila se prestraši, toda volk ga milostno ogovori: „Nič se ne boj, klapač, saj nisem kak volk, ki kolje klapače, ampak Rimljan!“

Gre možato naprej, ne pride daleč pa naleti na bradatega jarca, ki je slastno obiral zeleno grmičevje. Jarec se sila prestraši, volk pa ga okara: „Kaj se strašiš, bradač! Ali sem mar kak volk, ki kolje bradače? Jaz sem Rimljan!“

In s povzdignjeno glavo je nadaljeval svojo pot. Ni hodil dolgo pa naleti na sivo kobilu, ki je zamišljena mulila travo ob poti. Kobila se ga prestraši, volk pa je bil skoraj hud: „Kaj se strašiš, starina? Ali sem kak volk in te kanim zaklati, starino? Neumnica, ali ne vidiš, da sem Rimljan? Maram zate! V Rim grem, tam me čaka drugačno življenje!“

Mahne jo dalje. Hodi en dan, hodi dva, pa Rima ni bilo še nikjer. Pač pa mu prične kruliti prazni želodec in prazni želodec obrne volka - Rimljana nazaj, od koder je bil prišel. Noge so ga hitro nosile, saj je bil lahek, podil ga je glad in kaj kmalu je dospel zopet do kobile.

Kobila se ni niti zmenila zanj, volk pa je pokašljaj in jo ogovoril: „Dober dan, starina, kaj sem hotel reči: zaklal te bom!“

Kobila ga začudena pogleda: „Ti se šališ! Saj vendar nisi kak volk, da bi me zaklal, saj si vendar Rimljan!“

Volka je bilo sram. „Rimljan sem ali tam,“ je rekel, „zaklal te bom, pa je amen!“

Kobila mu je odgovorila: „Če je taka — ti si Rimljan, tvoja volja se zgodi! Ako me hočeš zaklati, pa dobro!

Svetujem ti le, počakaj vsaj toliko, da se malo obredim, zdaj sem očitno presuha za Rimljana!“

Volk ni mogel kaj, uklonil se je tem uljudnim besedam in šel je nad jarca. „Dober dan, bradač, čuješ: zaklal te bom.“

Jarec se začudi in veli: „Ni mogoče! Saj vendar nisi kak volk, da bi me zaklal, saj si vendar Rimljan!“

Volka je bilo sram. „Rimljan sem ali tam,“ je rekel, „zaklal te bom, pa je.“

Jarec mu odgovori: „Ti si Rimljan, stori po svoji volji! Toda ako hočeš tolsto pečenko, kakršna gre Rimljanu, potrpi, da malo odebelim. Zdaj res še nisem goden za Rimljana!“

Volk se je udal temu preprijaznemu nasvetu, pustil je bradača in šel je naprej do pujsa-ščetinca. „Dober dan, klapač, tako in tako, jaz te bom zaklal.“

Pujs-ščetinec je bil zelo neprijetno iznenaden, naposled si je pa tudi on izprosil odloga, češ, sedaj ga je sama kost in koža, hoče se pa potruditi, da čim prej odebeli v popolno zadovoljnost gospoda Rimljana.

Toliko vsesplošnega spoštovanja ni bil volk še nikdar nikoder užil. To ga je neizrečensko veselilo, našitilo pa ga ni, in ko ga je glad le prekruto vil, potepel se je nazaj h kobili.

„Starina,“ ji reče, „reči so in razmere, jaz ne morem dalj čakati, zakoljem te!“

Kobila ga postrani pogleda, potem se mu pa globoko prikloni in pravi: „Blagor mi, da ti morem reva, ki sem, postreči sama seboj. Stara sem, a nikdar nisem

upala, da me kdaj doleti tako visoka čast! Stori, kakor te je volja! Le nekaj bi te še preudano prosila. Ko me je kovač včeraj koval, zapisal je na podkev, koliko sem stara. Ti si Rimljan, ti si učen, daj, poglej številko na moji podkvi, da boš lahko povedal svojim plemenitim prijateljem, kako staro si zaklal kobilo.“

Volku so bile te lepe besede kaj všeč. Skloni se, da pogleda letnico, a kobila ga neusmiljeno oplazi s ko-

pitom po glavi, da je kar vznak se prekopicnil in je omedlel. Ko se je zopet zavedel, ni bilo o navihani kobili ne duha, ne sluha. S težavo se je pobral in z razbito glavo jo mahnil k ščetincu.

„Čuj, klapač,“ mu pravi, „reči so in razmere, jaz ne morem in ne maram dalj čakati, zakoljem te!“

Nato pujs: „Kakor te je volja! Le srečnega se štejem, da si izbral prav to mojo revščino za svojega plemenitega želodca potrebo. Kako me bodo zavidali bratje! Prav jim je! Veš kaj? Prosim te, primi me še

za uho, da kriče razodenem vesoljnemu svetu svojo nepopisno srečo!“

Volku so te besede kaj dobro dele, ustregel je pujsu in ga prijel za uho. Pujs prične na vse pretege cviliti, ta njegov vik pa privabi z vseh strani bratce mu pujse, zakadé se v volka in ga tako zmrcvariijo, da je komaj komaj še odnesel svoje življenje.

Klavr n se je privlekel do jarca. „Čuješ, bradač, reči so in razmere, skratka, vsaka beseda bi bila odveč: zakoljem te!“

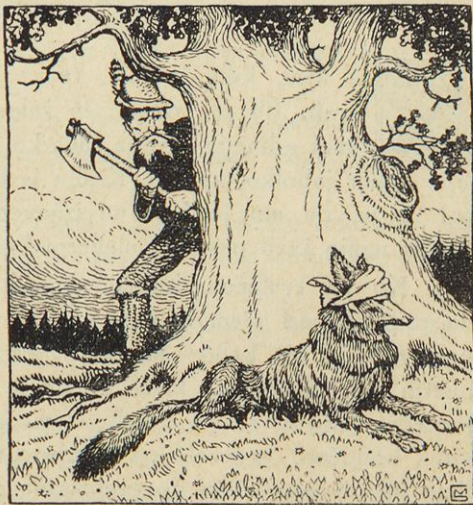
Jarec mu hiti odgovoriti: „Vidim, vidim, da si res potreben in veseli me, da ti morem služiti. Bojim se le, da ti moja malenkost ne bo zadostovala. Vem pa tudi, kaj gre Rimljanu. Vprašam, čemu naj se Rimljan ukvarja s trganjem in požiranjem mojega globoko ti udanega mesa! Veš kaj, postavi se tu sredi njive, odpri žrelo in dvigni repek, jaz pokličem še svojega brata, pa ti skočiva kar sama vsak od enega konca v život in sit boš pošteno in brez truda!“

Volk je bil tako lačen, da je komaj stal, in zato so se mu zdele jarčeve besede kaj pametne. Ubogal je, postavil se je sredi njive, jarec in njegov brat sta se pa vsak z ene strani zaletela vanj, da so mu kar zapokale kosti. Z glasnim krohotom sta jarca zbežala, volk pa je moral zbrati zadnje svoje moči, da se je še zatekel v šumo.

Legel je pod hrast. Premišljeval je svojo usodo in rekel: „Prav se mi godi! Moj oče ni bil nikdar Rimljan, pa se je le pošteno preživil! Čemu sem si jaz prebiral

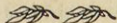
rod; prav se mi godi! — Ali je bil moj oče kdaj žandar, da bi kobilam pregledoval živinske potne liste, pa je le dobro živel! Čisto prav se mi godi! — Tudi muzikant ni bil nikdar moj oče, da bi godel na svinjska ušesa, pa je le srečno živel! Prav se mi godi! — Niti ni bil moj oče kdaj žolnir, da bi jarcem njivo meril, pa je zadovoljno živel do smrti! Prav se mi godi, prav in prav! Osel sem, pa ne Rimljan! — Zares nisem vreden drugega, nego da me izza tega hrasta kdo počí s sekiro po glavi, da me bo konec!“

Za hrastom pa je stal mož s sekiro, skril se je bil tje kaj pred volkom, in ta mož je zdajci s sekiro udaril volka po glavi, da se je kar zgrudil.

„No,“ je zdihnil volk, „lepa reč, še sam seboj ne smeš več govoriti!“

Tako je končal volk, ki ni bil zadovoljen s svojim rodom.

Zakon, zakon, ti si svet.

Kaj vem, kdaj je bilo, tačas je živel mogočen kralj. Bil je vdovec in žalostnega srca in je imel edinega otroka, hčerko, ta hčerka je bila lepa kakor jabolko, ki zori. Kralju je bila edina tolažba, bal se je, da mu je kdo ne izneveri, zato je brižno gledal nanjo in ji pazil na sleherni korak.

Ko pa kraljična dopolni dvajseto leto, se zgodi, da pripase pod njena okna svojo čredo grajski pastir, postaven je bil kakor smreka, čvrst kakor hrast in bistrih oči. Kraljična, ki še ni videla dosti moških, se zagleda vanj in si ga zaželi za moža. Tudi pastir je videl kraljično, prevzelo ga je njeno milo lice in udan ji je bil od bose pete do prebrisane glave.

Nista pa mogla priti vkupe in pogovarjala sta se le z očmi.

Pa misli pastir in misli, kaj bi storil, da bi z lepo kraljično govoril. In si zmisli in sezida pred gradom lep vodnjak, v vodnjaku je tekla bistra, mrzla voda, da

nikjer take. Štel je, vsa dekleta pridejo po vode, pa pride še kraljična, da se pogovorita.

Kraljična je prosila očeta: „Kaj vas prosim, oče moj, glejte lepi novi vodnjak, dajte, da grem tja po bistre, mrzle vode!“

Toda kralj je rekel: „Imamo dekel pet, nič ne delajo, kakor ves ljubi dan donašajo vode, ni treba tebi hoditi ponje!“ Njegova beseda je obveljala.

Pastir je bil žalosten in je iznova premišljal, kaj bi storil, da bi s kraljično govoril. Pa si zmisli in postavi tik pred gradom lepo, novo cerkev, notri se je brala sveta maša.

Kraljična je prosila: „Kaj vas prosim, oče moj, pustite me, da grem v novo cerkev, čujte, k sveti maši kliče zvon!“

Kralj je odgovoril: „Doma imamo duhovnov pet, nič ne delajo, kakor ves ljubi dan bero svete maše. Kaj bi drugam hodila!“

Ker pa je kraljična le prosila, ji ni smel in maral braniti svete maše, toda naročil ji je, da se hitro in naravnost vrne.

Kraljična je šla v cerkev, tam sta jo že čakala pastir in menih in menih je oba skrivaj poročil.

Vesela se je vrnila kraljična domov. Njen oče, kralj, ni nič vedel, kaj se je zgodilo.

Toda ko je zvečer zaspala, je v sanjah govorila in rekla: „Kaj to velja, imam moža, živ krst ga ne zna!“

Dekla, ki je pri kraljični spala, je slišala te besede pa je hitela jih sporočiti kralju. Kralj je rekel:

„Prazne marnje!“, v srcu pa se je le bal za hčerko in dal je oklicati pri vseh cerkvah svoje dežele: „Kdor bi se predrznil dvigniti oči h kraljični, ta zapade glavo!“

Kraljična je to začula in močno jo je zaskrbelo. Skrivala je napisala in vrgla možu-pastirju ukaz, naj se kar hitro umakne izpred gradu, proč iz očetovega kraljestva, noter v tretjo deželo, in pastir je ubogal. In še je snela z belega prsta zlati poročni prstan, da je ne izda, vrgla ga je v studenček, ki je tekkel pod gradom, in milo je vzdihnila: „Kdo pod milim nebom nama pomaga!“

V studenčku pa je plavala ribica, ta ribica je ujela prstan v svoj okrogli gobček in s prstanom v gobčku je plavala naprej, daleč naprej, iz prve v drugo, iz druge v tretjo deželo, da priplava slednjič do košate jelke, v košati jelki je sedela ptičica, prelepo je prepevala. In ko ribica mimo priplava, spusti se ptičica s košate jelke na bistri studenček, vzame ribici iz gobčka prstan, natakne si ga okoli drobnega vratu in zleti daleč, predaleč, iz tretje v drugo, iz druge v prvo deželo, tja pred kraljev grad. Sedla je na zeleno lipo kralju pod okno in prelepo je zapela:

„Oj zakon, zakon, ti si svet,
Na tebi sloni vesoljni svet!“

Kralju je pesem čudno segala v srce, sam ni vedel, zakaj, in zahotelo se mu je po drobni, pisani ptički. Ukazal je hlapcem, naj jo ujemo; kdor jo ujame, dobi sto križanih kron. Hlapci so jo hiteli loviti, lovili so jo

teden dni, pa zastonj, niso je dobili! Ptička pa je pela jutro za jutrom kralju pod oknom:

„Oj zakon, zakon, ti si svet,
na tebi sloni vesoljni svet!“

Bolj in bolj je kralju koprnelo žalostno srce po drobnih, pisanih ptički in dal je oklicati pri vseh cerkvah svojega kraljestva, kdor mu ujame ptičko, dobi vrečo zlata. Vse črno je prišlo ljudi, da so lovili ptičico, mesec dni so jo preganjali, toda zastonj, ujeli je niso. Ptička pa je jutro za jutrom pela kralju pod oknom:

„Oj zakon, zakon, ti si svet,
na tebi sloni vesoljni svet!“

Kralju se je zdelo, da mora umreti, če ne dobi ptičke v svojo oblast — njen mili glas ga je spominjal na preljubo rajnko ženo-kraljico — in dal je še po bližnjih deželah razbobnati, kdor mu ptičko ujame in prinese, temu da pol kraljestva in pol blaga in še rodno hčer za ženo.

Od vseh koncev in krajev so zdajci na ta oklic se zbirali kraljiči, vitezi in vojščaki, pa tudi meščani in hlapci in hiteli nastavljati drobni, pisani ptički mreže in limanice, proglje in zanjke. Toda preteče teden, pretečeta dva, ptičica pa se je veselila svoje prostosti in jutro za jutrom zdaj s tega, zdaj z onega drevesa je donela kralju na uho in v srce njena pesem:

„Oj zakon, zakon, ti si svet,
na tebi sloni vesoljni svet!“

Brez uspeha in zlè volje so se pričeli plemeniti in neplemeniti lovci vračati drug za drugim, odkoder so došli.

Oklic pa je čul tudi mladi pastir v tretji deželi — težko je čakal nanj — in še on se napravi na pot, da ulovi ptičko in s ptičko predragoceno nagrado. Ni imel ne konja, ne kočije, peš in počasi je meril dolgo pot, da je došel do kraljevega gradu, kjer je v grajskem vrtu prepevala ptička. Zanašal se je na svojo srečo in na svojo umetnost. Iz tenkih las je spletel nevidne mreže in jih nastavil ptički, segale so od drevesa do drevesa, od vrha do tal. Toda ptička je bila bolj umetna od njega, hotela ga je preizkusiti, ali zasluži kraljično ali ne, in spretno se je umikala njemu in njegovim mrežam.

Nagibalo se je leto, kar je pastir lovil ptičko, toda zastonj! Kralj je hiral, koprneč po drobnih, pisanih ptičkih, kraljična je obupovala, dežela je žalovala, pastir pa je molčal in ni odnehal.

In glej, vztrajnost se mu je obnesla. Ko preteče leto in dan, mu prileti prijazna ptička sama od sebe na roko in srečen jo nese pastir kralju.

Kralju, ko je slednjič dobil zaželjeno ptičico v oblast, je namah odleglo, prešinilo ga je novo zdravje in veselje in vsa dežela se je oddehnila. Drobna, pisana ptička pa je prišla v prelepo zlato kajbico, piti so ji nalili sladke rebulice, zobati nasuli rumene pšeničice.

In kralj je ukazal pastirju: „Nastavi klobuk, pastir, da ti natresem vanj zvrhanih belih petic, ker si ujel in prinesel mi ptičko!“

Pastir pa je pogumno odgovoril: „Vera, vera, moj kralj! Za bele petice se nisva zmenila, tisto mi daj, kar si pri cerkvah treh dežel oklical in obljubil!“

Zdaj, ko je imel ptičko, je bilo kralju žal oklicane obljube. Sram ga je bilo pastirjevega opomina, raztogotil se je, prijel je pastirja za mlado

glavo in ga vrgel v temno ječo: „Tako dolgo ostaneš tu notri, prevzetni ti fant, da boš rad jemal petice!“ Zaprle so se duri in pastir je tako mislil, skoraj se mu bliža konec dni v tej temni ječi. Toda brižna kraljična je vse videla in slišala, kar se je zgodilo, in skrivaj je prinašala svojemu možu, pastirju, hrano skozi lino.

Tisti hip, ko je kralj vrgel pastirja v ječo, je drobna, pisana ptička nenadoma utihnila. Tudi zobala ni več, niti ni pila. Kralj čaka in koprni, nemir in žalost se mu zopet pričneta seliti v srce. Preteče dan,

pretečeta dva, preteče nedelja, ptičica pa še vedno molči.

Zdaj jo kralj vpraša: „Kaj ti je vendar, ptičica, ptica drobna, pisana! Ali žaluješ, ker te je pobič ujel, ali žaluješ, ker sem te v kajbico del? Kaj, da ne zoblješ, kaj, da ne piješ, zakaj več ne poješ pesemce mile o svetem zakonu?“

Ptičica drobna, pisana je odgovorila: „Nisem žalostna, ker sem v kajbici zlati, niti ne, ker me je ujel pastir; zastonj me je lovil leto in dan in še bi me, pa sem mu sama zletela na roko! Toda pila ne bom in jela ne bom, pa tudi pela ne bom, dokler ne plačáš pastirju, kar si oklical in obljubil. Kraljeva beseda je zakon in

zakon, zakon ta je svet,
na njem sloni vesoljni svet!“

Kralj si je mislil: „Pastirja je gotovo že konec, nedelja dni mu je potekla brez drobtinice hrane, brez kapljice vode v mrzli temnici.“ Poklical je hčer in je rekel: „Obljubil sem te za ženo onemu, ki mi ujame drobno, pisano ptičko, s teboj vred sem obljubil pol

kraljestva in pol blaga. Moja obluba je zakon in moram jo izpolniti. Toda duša je tvoja in volja je tvoja, ne morem te siliti, ali ga hočeš vzeti ali ne. Pastir je in nedeljo dni že leži brez drobtinice hrane, brez kapljice vode v mrzli temnici.“

Tako je govoril in mislil je, kraljično bo groza takega ženina in rešen bo oblube. Toda hči je moško odgovorila: „Tvoja kraljeva obluba, oče, mi je zakon, ta obveljaj in naj si me za ženo obljubil samemu bledemu mrliču!“

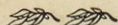
Kralj ni vedel in mogel drugače in vzel je kraljično in sta šla v stolp, doli v temnico. In menil je, v temnici leži od gladu mrtev pastir. Odklene težke duri in jih odpre, kako se začudi: sredi temnice je stal pastir, čvrst in zdrav.

Kralj se ga ustraši in reče: „Svojo rodno hčer ti dajem za ženo po svoji kraljevski besedi.“

Pastir pa se nasmeji in odgovori: „Ni mi treba dajati žene, ženo že imam!“

Kralj ni razumel, kaj pomenijo te besede. In šli so vsi trije v kraljevsko dvorano, tam je stala zlata kajbica, v zlati kajbici je žalovala drobna, pisana ptičica. Pastir je stopil k ptičici, z drobnega vratu ji je snel zlati poročni prstan in še ga je nataknil svoji ženi, kraljični na beli prst. Tačas pa je ptičica zopet preveselo zažvrgolela in zadonelo je po vsem gradu:

„Zakon, zakon, ti si svet,
na tebi sloni vesoljni svet!“

Neusmiljeni graščak.

Tega ni dolgo, živel je graščak, bogat in ošaben; ta graščak je neusmiljeno tlačil in odiral svoje podložne kmete. Ni spoštoval njih stare, zapisane pravde, ampak zahteval je dvakrat in trikrat toliko tlake in davka, nego je smel in so kmetje zmogli. Kdor se je pa drznil in se je umaknil napovedani tlaki ali je zaostal z davki, temu je neizprosno zarubil in prodal živinico. Zdihtovanje je šlo po vaseh in molitve so koprnele proti nebu, naj bi božja milost skoro preložila to neznosno nadlogo.

Zgodilo se je, da v graščino pride reven kmet, plačal bi rad napovedani davek in ko našteva denar na mizo — težko in komaj ga je prigaral — pa mu do polne svote manjka beliča, ne več in ne manj, nego en sam droben belič. Kmet je obračal žepe, beliča ni bilo in pohlevno je rekel: „Gospod, belič mi manjka, en sam droben belič, prosim vas, nehajte mi ga ali mi ga vsaj odložite do bližnjega plačila k letu obsorej!“

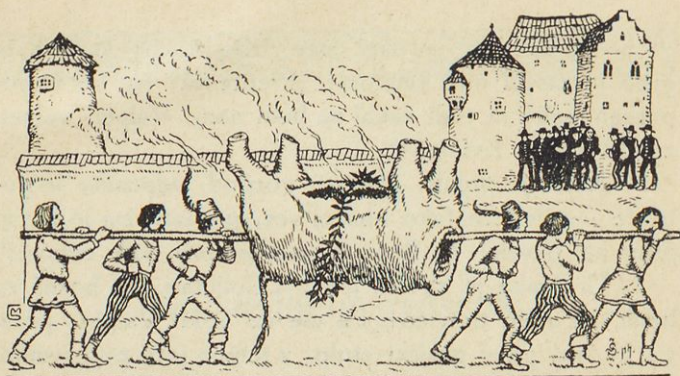
Graščak pa je imel srce trdo kakor kamen in grdo je zavpil nad kmetom: „Predrznež! Ne bo ti odpuščen belič in tudi čakal ne bom nanj! Valpet, valpet, zarubi kmetu živinico!“

Kmet je prosil: „Milost, gospod, odpustite in potrpite — živinice tako nimam več, prodati sem jo moral prav za davek! O Bog, ti nam preloži naše težave!“

Graščaka je stresla jeza: „Goljufati me hočeš za belič, za mojo pravico! Pa me ne boš! Valpet, primi ga in ženi ga v grajski stolp, v temno ječo pod zemljo, tam naj odsluži dolžni belič!“ Kakor je graščak ukazal, tako se je zgodilo, in vrgli so kmeta v temno ječo. —

Preteklo je skoraj leto dni in prišel je dan, ko je graščak obhajal svoj god. Zmislil si je, kako bi ga po svoje praznoval. Sklical je valpte in jim tako naročil: „Hočem, da vsi podložni mi kmetje prihite na moj dvor, jaz sem jim dober gospod, danes je moj god, pogostil jih bom, kakor še niso bili pogoščeni!“

Valpti razneso ukaz in res, kmalu se kmetje zbero na dvorišču in bili so v skrbeh, ker niso vedeli, kaj bo. Graščak pa jih preprijazno pozdravi in povabi na gostijo. Vino je stalo kar v škafih in kmetje so strmeli, ko prinese šest hlapcev na močnem drogu celega vola, lepo pečenega, prijazno ga je bilo videti in duhati. Hlapci pa so pečenega vola obesili sredi dvorišča na železni steber in zdajci je graščak ukazal začudenim kmetom, da zajahajo pripravljene konje in drug za drugim dirjajo okoli stebra, v diru pa so morali z zobmi si trgati meso s pečenega vola. Kdor je bil neroden,

tega je zadel bič po plečih in po licu. Vino so jim pa iz latvic pljuskali v obraz.

Taka je bila ta gostija!

Zadovoljno je gledal graščak — košato sedeč na obokanem hodniku — čudno to gostijo; pil je sladkega farazinca, podžigal je neusmiljene valpte in smejal se trpinčenim kmetom, da so mu tekle solze po licu in bradi. In ko tako gleda, pije in se veseli, mu pride na misel kmetič, ki je ob letu dolžen ostal belič. Pokliče valpta: „Hej, valpet, vse svoje kmete vidim, ko časte moj god, le onega kmeta ne, ki me je lansko leto kanil ogoljufati za belič. Zakaj ga ni? Ali se punta, ali kje se mudi?“

Valpet se močno prestraši in obledi: „Gospod, milost, kaj se mi je zgodilo, pozabil sem nanj v ječi! Gorjé moji pregrešni duši!“

Graščak se zakrohoče: „Valpet, valpet, ti si strožji kakor gospod! Drago ti kmet odplačuje dolžni belič!“

Graščak ukaže in gresta v globoki stolp. Valpet odklene temno ječo pod zemljo: notri ni bilo drugega, nego kup belih kosti!

Valpet se je zgrudil ob kosteh, jih božal in poljubljal in močil jih z vročimi solzami.

Graščak pa je bil sit močnega farazince in se je le smejal: „Valpet, grd si človek, nevoščljiv si človek, nisi privoščil kmetiču, da bi tudi on bil deležen imenitne današnje gostije; tudi on bi se lahko mastil s tolstim volom kakor njegovi sosede in tudi on bi se napajal s sladkim vincem, kakor se napajajo drugi, da kar teče od njih. Toda jaz sem boljši od tebe, moj valpet! Jaz sem dober in milosten gospod! Hej, kmetič ti, ki si me hotel ogoljufati za belič, ali čuješ zunaj sosede, kako kriče; preobjedli so se in preopili! Hočem, da tudi ti praznuješ moj god! Valpet je nate pozabil, jaz ne! Hej, kmetič, vabim te na večerjo!“ Zakrohotal se je in zaničljivo je z nogo dregnil v bele kosti.

Valpet je zadrhtel od groze in glej, bele kosti so odgovorile: „Graščak, naj bo, nocoj ti pridem v gosti!“

Gospodu je hipoma prešla razuzdana volja in ko je zvečer sedel za pogrnjeno mizo, so mu plaho uhajali pogledi v mračne kote dvorane in hitel se je zalivati s sladkim farazincem iz pisane majolike. Toda vino mu ni premagalo plašnih misli. Zdelo se mu je, da čuje čudno bobnenje na vrhu in poklical je slugo: „Čuj, moj sluga, stopi ven, stopi in poglej, kaj na naši strehi se godi, da tako neznano bobenti!“

Zakrohotal se je in zaničljivo je z nogo dregnil v bele kosti.

Sluga hiti pred hišo in vidi: polno črnih orlov je begalo po strehi, železne kremplje so imeli in plamen jim je švigal iz kljunov!

Prestrašen se vrne sluga v dvorano: v dvorani poleg obložene mize na tleh je ležal graščak, mrtev in črn, zija je in v vratu mu je tičal belič, en sam droben belič!

Trdoglav in Marjetica.

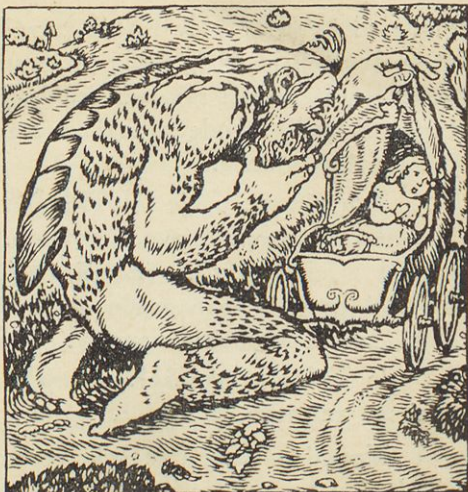
ivela sta grof in grofica, oba mlada, oba lepa. Vse jima je šlo po volji in po sreči in ko sta si zaželela hčerko, se je tudi to zgodilo: ptič Bogdal — dolg vrat ima in visoke noge — jima čuda hitro prinese hčerkico, prelepo drobno stvarico. Grof in grofica sta je bila močno vesela, dala sta ji ime Marjetica in še sta ji najela devet dojk, da so bile vedno okoli nje, po dnevi in po noči, da so ji stregle in jo pazile.

Neki dan gredo dojke z Marjetico na izprehod. Pa pridejo na križpot, ob križpotu je stala krčma, v krčmi pa so godli cigani. Dojkam se je zahotelo plesati pa puste Marjetico na križpotu in hite na ples, bile so mlade in žive. Pozabile pa so narediti Marjetici križ.

Marjetica je vekala, dojke je niso čule, pač pa jo je čul Trdoglav, povodni mož, prišel je in ker mu ni branil križ, je poljubil deklico na čelo in rekel: „Mala Marjetica, moja nevestica, čez osemnajst let, eno prej ali poznej, pridem pote spet, za ženo te vzet!“ In tako

je postala Marjetica nevesta povodnega moža in ni vedela tega ne sama, ne druga krščena duša.

Marjetica je rasla in je bila od dne do dne lepša. Ko pa doseže osemnajst let, napravijo ji ljubi starši za rojstni dan imeniten ples. Pod zeleno lipo ob bistri vodi je veselo vse vprek rajalo: domači in žlahta in gostje.

Pa pristopi k Marjetici mlad gospod, nikdo ga ni poznal, oblečen je bil v lepo zelenkasto suknjo in sive hlače, na nogah so se mu svetili srebrni čreveljčki. Prijazno se ji pokloni in jo prosi za ples, godcem pa vrže rumen cekin. Marjetica mu privoli.

Plesala sta prvi raj pa je Marjetica ugibala: Kdo je ta rajavec, o kresu ima rokavice! Plesala sta še drugi raj in Marjetici je bilo tesno pri srcu: Kdo je ta rajavec, ledena sapa gre od njega!

Zaplešeta še tretji raj. Pa komaj se dobro zasučeta, že ji rajavec stisne bele roke, da izza nohtov po-

gleda rdeča kri. Rada bi bila zavpila na pomagaj, pa utrinjala se ji je moč, oblila jo je smrtna rosa in kakor veter jo je odnesel rajavec izpod lipe zelene čez nizki breg na sredino vode in izginila sta. Vsi so mislili, da je Marjetica utonila.

Tuji rajavec pa je bil Trdoglav, povodni mož, ki je prišel po izbrano svojo nevesto. Neznano hitro je zdričal z njo po vodi šumeči daleč, predaleč v svoj stekleni grad, v tem gradu se je vse bliščalo samega zlata, srebra in dragih kamnov.

In Trdoglav je rekel: „Marjetica, nevestica, vzemi zdaj me za moža, in tvoj bo grad, srebrn in zlat!“

Marjetico pa ga je bilo groza in je odgovorila: „Trdoglav brez duše, kar ti povem, poslušaj! Marjetica ne mara te, rajši pogine in umre!“

Trikrat jo je vprašal, trikrat ga je zavrnila, po tretjem potu pa jo je zgrabil in v viharju odnesel iz steklenega grada v Pusti grad, ki nima ne oken ne vrat, le edino visoko in ozko lino in čezinčez je poraščen z mahom.

Semkaj je Trdoglav zaprl mlado Marjetico in še jo je priklenil z zlato verigo na železen steber. Tako je mislil, da ji omehča srce, da ga bo hotela. Vsak sleherni dan je prihajal k nji, prinašal ji je hrano in drage darove, sladko ji je govoril, kaj vse ima in kaj vse zna, in dan na dan jo je vpraševal: „Marjetica, nevestica, ali me že maraš za moža?“ Dan na dan pa mu je odgovarjala Marjetica: „Trdoglav brez duše, kar

ti povem, poslušaj! Marjetica ne mara te, rajši pogine in umre!“

Tako so ji tekla pusta leta, polna so bila grenkih solza in milih spominov in nikogar ni imela, komur bi potožila svojo tugo, kakor drobno pisano ptičko, ki je v linico ji pet prihajala.

Preteče sedem let, sedem let, osmega pol, tačas se pa zgodi, da gre mladi španski kralj na lov. Zabloni v neznano šumo pa zagleda v zeleni smreki prelepo drobno, pisano ptičko. Zahoče se mu po njenem svetlem perju in dvigne puško, da jo ustreli.

Drobna ptica pa izpregovori in pravi: „Nikar me ne streljaj, mladi kralj! Imam prijateljico, drugo ptičko, lepša je in ljubša ti bo od mene, zaprta je v kamniti kletki, po njo idi in njo si otmi!“

Kralja so mikale ptičkine besede, povedal je puško in je rekel: „Kako naj grem, ko pota ne vem in kam ne znam!“ Ptička je odgovorila: „Saj bom jaz naprej skakala, pot ti bom kazala.“ Zletela je od drevesa na drevo, kralj ji je sledil daleč, predaleč, tako prideta nazadnje pred Pusti grad, ki ni imel ne oken, ne vrat. Ptičica je trikrat izpreletela pred visoko ozko linico, veselo je zažvrgolela, potem se je dvignila visoko proti sinjemu nebu in ni je bilo več. Kralj pa je začuden gledal v linico. V linici je sedela Marjetica, z zlato ščetko si je česala bele lase v srebrno niško, in kar ji je padalo iz las v niško, ni bilo nič drugega nego svetli biseri in dragi kamenci.

Kralju je bila mila deklica všeč na vso moč, pozdravil jo je in vprašal: „Lepa deklica, kdo si in odkod si? Kako si prišla v ta Pusti grad, ki je brez oken in brez vrat?“

Marjetica je odgovorila: „Marjetica sem, ujetnica sem; Trdoglav, povodni mož, je gospodar grada tega. Zaprl me je, zaklenil me je, ker ga ne maram za moža. Sedem let, osmega pol že tu sedim, se solzim in po rešitvi hrepenim!“

Kralj je vzdiknil: „Ukaži, kaj naj storim, da te rešim!“

Marjetica mu veli: „Danes osmi dan, na kvatrní dan, gre Trdoglav na Ogrsko duše lovit: dva bosta prisegala, eno dušo gotovo dobi. Ta dan pridi, prinesi pa seboj tri kaplje blažene vode, tri zrna blažene soli in tri leskove šibice, ki so vse enega leta raščene, na Cvetno nedeljo urezane. Vse to seboj prinesi, pa me rešiš iz rok grduna!“ Tako sta se dogovorila, lepo se poslovila.

Pride osmi dan, Trdoglava ni bilo doma, pa na belem konjiču prijaše španski kralj. Kakor mu Marjetica ukaže, tako stori. Z leskovimi šibicami udari z vsako trikrat ob Pusti grad, počilo je, da se je zemlja stresla in glej, ozka lina se je razmaknila in Marjetica je stopila v lino. Kralj ji je vrgel leskove tri šibice, Marjetica jih je ročno ujela, z vsako trikrat je udarila po zlati verigi, ki je bila z njo priklenjena ob železni steber, in s treskom se je odpela zlata veriga. Marjetica jo je spustila z line doli na zemljo in zdrknila je po nji

na tla. Varno jo kralj predse posadi na belega konja in hitro, prehitro z njo odtod zdrči, da ogenj izpod podkev prši.

Zlata verižica pa je, ko je Marjetica po nji zdrknila doli, tako močno zazvenčala, da jo je čul Trdoglav noter na Ogrsko, in je rekel: „Meni se zdi, meni se zdi, zlata veriga zvenči, Marjetici se sila godi!“ Pustil je krivoprisežni duši in pridrvil je domov kakor vihar okoli vogla: Marjetice ni bilo nikoder!

Zatulil je od jeze, visoko planil v zrak, zavrtel se naokoli; daleč, predaleč, kjer se nebo dotika zemlje, je zagledal beguna. Razgrnil je svoj sivi plašč in zapodil se je za njima čez drn in strn, pred njim se je lomilo drevje, pod njim so pokale skale.

Že se jima je bližal, že sta čutila ledeno njegovo sapo in iskri belec se jima je plašil.

Pa reče Marjetica: „Kaj ti pravim, španski kralj: ali čutiš, veter veje, snegom seje, to je Trdoglavov dih! Hiti, hiti in spusti na tla tri zrna blažene soli, gorje, če naju ulovi!“

Kralj je tako storil, sol se je raztopila v velikansko jezero, ki je Trdoglavu ustavilo pot, dokler ni z ledeno svojo sapo si čezenj zgradil trden most.

Z Marjetico kralj naprej drči, da izpod podkev ogenj prši. Že ju je oddaleč pozdravljaj bel grad španskega kralja, za hrbtom pa sta zopet začutila Trdoglava in njegovo grozo, belec se je plašil in Marjetica je rekla: „Kaj ti pravim, španski kralj: ali čutiš, veter veje, snegom seje, to je Trdoglavov dih! Hiti, hiti in

kani na tla tri kaplje blažene vođe, da Trdoglava zadrže!“

Kralj je tako storil, iz kapljic je vzklila prostrana poljana samih divjih rož, lovile so Trdoglava za plašč in ni mogel naprej, dokler jih ni z ledeno sapo pomoril.

Predno pa je zopet dohitel Marjetico in kralja, že sta dospela v beli grad in težke duri so se zaprle za njima.

Trdoglav je ljuto bučal okoli gradu in vokal: „Marjetica, nevestica, obrni se, vrni se, kar si želiš, vse dobiš!“

Marjetica je skozi okno odgovorila: „Kako se naj vrnem, nisem počesana, niti opletena!“

Trdoglav je odletel kakor blisk in se vrnil kakor blisk in prinesel je Marjetici zlato ščetko in srebrno niško.

Marjetica se je česala in opletala, španski kralj pa je poslal po pobožne menihe. Ko je bila Marjetica počesana in opletena, je Trdoglav zopet zatulil in za-

vekal okoli voglov, da se je stresel grad: „Marjetica, nevestica, obrni se, vrni se, kar si želiš, vse dobiš!“

Marjetica je rekla: „Kako se naj vrnem, ko me kralj ne pusti!“

Trdoglav se je zaletel v grad, da je zidovje pokalo, in ljuto je tulil: „Španski kralj, nazaj Marjetico mi daj! Kar si želiš, vse zanjo dobiš!“

Kralj pomisli in mu ukaže: „Prinesi mi zlato kokljico, pod kokljo zlata piščeta!“

Trdoglav je kakor blisk odletel, prebloditi pa je moral devet dežel, šele v zadnji je našel zlato kokljo, pod kokljo zlata piščeta. Prinese jo španskemu kralju in španski kralj reče: „Zdaj kar pridi po Marjetico, če jo hočeš!“

Trdoglav vstopi v grad, toda pobožni menihi so bili že blagoslovili grad in Trdoglav brez duše in krsta je pred blagoslovi kar skozi steno zopet ven odletel, bežal je in bežal in koder je bežal, vse drevje se je podiralo pred njim.

Španski kralj in Marjetica pa sta srečno se poročila, obiskala sta Marjetične starše in jih vzela k sebi in sta veselo živela mnogo let. Luknja pa, ki je skozi njo zletel Trdoglav iz grada, se še danes pozna v grajskem zidu tam; kdor ne verjame, naj gre gledat sam.

Bridka smrt in Tomaž.

tistem času, ko je rasel bob v klasju in pšenica v stročju, je bilo vse drugače in boljše na svetu, tačas je tudi smrt opravljala svojo bridko službo bolj pošteno in pravično nego dandanes. Prihajala je po ljudi lepo po vrsti in po starosti, točno in zanesljivo, ne prej, ne poznej, in tako je bilo prav! Vsem ljudem je bil odmerjen enak čas življenja, vsakdo je vedel, kdaj mu odbije zadnja ura, in pripravil se je lahko počasi in preudarno na svoj konec. Naredil je testament, izročil je, kar je bilo izročiti, in tudi svečano selitev na oni svet si je uredil vsakdo sam po svojem lastnem okusu. Zadnja dva dni je potem sedel doma, praznično oblečen, in sprejemal sorodnike, prijatelje in znance, ki so prihajali se poslavljat od njega, nekateri celo z vencem ali s šopkom; pred hišnimi durmi pa je namestu vratarja stala bridka smrt, naslonjena na svojo koso, in se z resnim dostojanstvom klanjala prihajajočim in odhajajočim. In ko je prišla ura, se je pač izvršila slavnostna selitev na novi dom. Z zastavami, z godbo

in s petjem se je spremljalo dragega izselnika na njegovi zadnji poti, ob strani izprevoda je važno korakala bridka smrt in pazila, da niso otroci stopali iz vrste in da niso ženske preglasno čebljale, dragi izselnik pa se je ginjen veselil vseh izkazovanih mu časti, kakršnih ni bil deležen vse življenje.

V onih lepih starih časih je torej bilo, pa je nekega vročega popoldne vinogradnik Tomaž se sukal okoli svoje zidanice visoko v vinski gorici; lepo je žvižgal, še lepše pel, vince je pretakal in zadovoljen ga pokušal.

Pa prisopiha v breg bridka smrt, postoji pri vselem Tomažu, obriše si pot s svetlega čela in pozdravi: „Dober dan Bog daj, boter Tomaž! Čez goro moram, solnce čuda pripeka in breg je strm. Kapljica dobrega bi se zdajle nebeški prilegla!“

„Bi se!“ je kratko odvrnil Tomaž, ki je bil bolj svoje sorte človek. Smrti ni privoščil niti pogleda, pač pa je sebi natočil kozarček, vince se je isknilo v solncu in počasi in slastno ga je izpil. Potem pa je zopet zažvižgal svojo pesemco, še lepše jo zapel in se je sukal okoli sodov.

Bridka smrt je mislila, da je Tomaž ne razume, in prijazno je opomnila: „Boter Tomaž, kaj ti pravim, tudi meni lahko brez skrbi privoščiš kozarček.“

Tomaž je najprvo skončal svojo pesemco, potem šele je odgovoril: „Kdor hoče pri meni sladko vince piti, mora bele petice šteti.“

„Petic nimam,“ je rekla bridka smrt in požrla je slino.

„Pa tudi pila ne boš,“ se je odrezal Tomaž.

Smrt je napela druge strune. „Boter Tomaž,“ je rekla, „ni prav, da si tako neprijazen z menoj, ki sem božja dekla in torej tvoja gosposka. Toda naj bo! Nič ti ne zamerim, saj vem, da se le šališ in da mi ne zavidáš kapljice vina.“

Tomaž je izpod čela pogledal bridko smrt, natočil je počasi in preudarno kozarec, ga dvignil, da se je solnce zaiskrilo v vinu, in ga ponudil bridki smrti.

Bridka smrt je hlastno segla po njem, navihani Tomaž pa ji ga je urno zopet umaknil, sam ga izpil in potem se zakrohotal: „Haha, gosposka, ali bi ti dišalo, kaj? Birič si in ne gosposka, biriči pa se ne bodo napajali zastonj mojega vina!“

Smrt je postala bleda, ničesar ni črhnila, ampak z ročnim skokom se je skobalila na polni sod, sklonila se je k široki vehi in žejna hitela srkati sladko vince.

Tomaž prvi hip ostrmi, potem pa ga zgrabi jeza. Plane na smrt, potlači ji lobanjo skozi veho in za lobanjo še drugi kostnjak noter v sod, da je venkaj pljusnilo vino srditemu Tomažu v lice. „Zdaj se ga pa le nažri, ti požrešnost koščena,“ je vzkliknil, zabil je veho, zakopal sod pod prag in zadovoljen jo mahnil domov.

Tako je bila smrt spravljena in zaprta v sod. Svet se je pa čudil in ni vedel, zakaj nikdo ne umre.

Oni, ki so bili na vrsti in so imeli že vse pripravljeno za selitev, so se jezili zaradi zamude. Ne-

prijetno je bilo, svečano sedeti doma in čakati še en dan in še en dan in gledati vprašujoče obraze svojcev, češ, kaj pa še delaš tukaj! In ko so se naveličali brezuspešnega ždenja doma in so stopili na cesto, ni bilo

nič manj mučno, osuplim prijateljem razlagati in se jim opravičevati, zakaj še niso umrli. — Polagoma so se pač zopet sprijaznili z mislijo na življenje, toda bolelo jih je, da so že vse izročili, in ne brez nevolje so zrlí na svoje naslednike, od katerih dobrote so bili sedaj odvisni.

Vobče je seveda ugajalo svetu, da ni več smrti, saj od prijaznih navad življenja se nikdo rad ne loči. Toda leta so tekla, ljudje so se množili, hiše so postajale pretesne, jelo je primanjkovati hrane. In če je bila zaprta smrt, ni bila zaprta starost s svojimi težavami in raslo je število starčkov, ki so onemogli polegali doma in si želeli umreti.

Tudi veselemu Tomažu se je obrnilo na slabo. Starost mu je pobelila lase in skrivila hrbet in ker ni bil več kos delu, je izročil domačijo zetu. Zet pa je bil skop in neprijazen.

In pripetilo se je nekega dne, da je Tomaž prosil zeta za požirek vina, zet pa ga je pač podražil z nalito kupico prav tako, kakor je svoj čas Tomaž podražil bridko smrt, dal pa mu je ni, ampak sam jo izpil, češ, brez petic ni vina.

Hudo se je storilo staremu Tomažu in zaželelo se mu je umreti. Šel je iz hiše in počasi in z naporom je zlezel v breg k zidanici. Ondu je izpod praga izkopal sod in odbil veho. Udan in miren se je nastavil smrti, da ga pokosi.

Bridka smrt je zavohala zrak, zmela si je oči in izkobacala se je iz soda. Zunaj se je plašno ozrla okoli,

za življenja sitega Tomaža se niti ni zmenila, ampak ročno jo je ubrala po bregu, da je kar kamenje ropotalo za njo. In začudenemu Tomažu se je zdelo, da se ji sumljivo opletajo noge, in prisegel bi bil nato, da jo je čul celo zavriskati.

Stari Tomaž ni bil napačno videl in čul. Bridka smrt se je res opotekala po poti in res je vriskala: bridka smrt je bila pijana.

Prikolovratila je z brega v vas. Čutila je, da ga ima v glavi, spomnila pa se je svojega dostojanstva in napela je vse svoje sile, da svetu prikrije to svoje neugledno stanje. Krčevito je gledala predse in pazila na vsak korak; če jo je pa vendarle včasih malo zagugalo vstran, je takoj postala, počasi in važno se ozrla na levo in desno ali celo nazaj in kaj zamrmrala o slabi cesti, potem pa je nadaljevala svojo pot zadovoljna sama seboj, misleč, da nikdo ne sluti, koliko je pri nji na uri. Toda motila se je.

Pred hišo je stal Tomažev zet in se zadiral na sosedove otroke, ki so razposajeni se drvili po cesti. Pa pogleda po vasi, gleda, gleda pa spozna bridko smrt, ki jo seka sredi ceste, včasih postoji, se zaguga v kolenih in se varno ozre, potem pa se zopet naprej premika in topo buli predse.

Tomažev zet par hipov začuden zija vanjo, potem pa si prične biti po kolenih in se krohotati: „Smrt, smrt, kje so pa tebe izpustili! Saj si pijana! Pijana si!“ In otročaji, ki so strmé gledali nevajeni prizor, so zavriskali,

da je šlo skozi ušesa: „Pijana smrt, pijana smrt!“ in zakadili so se proti nji.

Bridka smrt se je raztogotila. Snela je z rame koso in z njo zamahnila okrog sebe, da so nemo se

zgrudili Tomažev zet in kopica otročajev; drugi so pa z vriščem zbežali in se poskrili po hišah . . .

Vest, da se je smrt zopet pojavila, je hitro preletela deželo in vsi, ki so ji bili že zapadli, in oni, ki so bili na vrsti, so hiteli lepo in čedno se pripravljati na odhod. Pevci in godci so zopet vrlo vežbali žalostinke, govorniki so kuhali nagrobne govore, sploh vsa pogrebna obrt se je hipno zopet dvignila in obetal se je stari, lepi red.

Toda bridka smrt je bila pijana, naprej in naprej pijana; skozinskoz prepojena s sladkim vincem se ni mogla več strezniti. Prišla je v hišo, kjer je udano že čakal nanjo mož, obdan od ihteče družine in od žalostnih prijateljev, docela pripravljen na selitev. In ko

je zagledal bridko smrt, je brez odlašanja vstal in uljudno povabil zbrano družbo na zadnji izprehod. Toda bridka smrt je bila pijana, še videla ga ni, ampak, ena dve, kar na lepem, je zamahnila po njegovi mladi ženi, ki se je z enim očesom obupno jokala, z drugim pa vzpodbudno škilila na brhkega sosedu, ki ji je poln sočutja pihal na razdrapano srce. Tako je v svoji pijanosti storila bridka smrt in potem zopet odkolovratila in niti pogreba nedolžne svoje žrtve se ni udeležila, kakor bi se bila morala po božjih postavah! —

In dan na dan je uganjala enake burke. Ljudstvo se je po pravici razburjalo. Nikdo ni več varen pred smrtjo, so se hudovali, čemu imamo potemtakem gosposko in zakone, čemu plačujemo davke!

Ni bilo drugače, da se je slednjič gosposka morala zavzeti za stvar. Izdala je strog ukaz vsem stražam, naj koj izslede in ujemo bridko smrt, potem pa jo brez usmiljenja toliko časa zapro, da se korenito iztrezni in postane zopet sposobna za svojo službo.

In straže so se pokorile ukazu in so jadrno odšle na vse štiri vetrove, da ujemo smrt. In ako je še niso ujele, pa jo še love.

Cigan kralj.

Prelepa je bila županova Kata, še bolj pa ošabna. Snubil jo je sam ban general, pa ga ni hotela, komaj da je vzela za spomin umetalen prstan zlat, podaril ji ga je v slovo, naj jo obvaruje vsega zlega. Oče in mati sta jo kregala, ona pa nič ni marala za njih besede. Vsako jutro je tekala k reki, k vodi hladni, vanjo se je gledala in sama sebi se čudila: „Joj, prejoj, kako sem lepa, vsak cesar, vsak kralj bi se lahko ponašal z menoj!“

Pa pride neki dan v županovo krčmo cigan, mlad je bil in črn. Segel je v svoj pisani žep, iz žepa prinesel je zlat cekin in zatočil ga je po mizi, da je po vsej hiši zletel glas. Naročil je vina, natočil je kupo in smelo napil Katici: „Pomozi ti Bog, Katica! Ali boš, ali boš moja nevestica?“

Katica mu ni odgovorila, grdo ga je pogledala, okoli se je obrnila.

Cigan pa se je na glas zasmel, zažvenketal je s cekini, črno jo je pogledal in v drugič ji napil: „Pomozi ti Bog, Katica, ne boj se me, kralja ciganskega!“

Katica se je postrani vanj ozrla, že se ji več ni zdel tako črn in grd, ponujal ji je kupo, malo je odpila in mu nazdravila in ko je pokusila od njegovega vina, že se ji je videl cigan lep in ponosen.

Cigan je še v tretjič ji napil: „Pomozi ti Bog, Katica! Ali boš, ali boš žena moja? Devet imam visokih gradov, deseti se zida nov, v njem ti boš stanovala, nad drugimi kraljevala.“

Katico so zmešale besede in vino, prijazno je pogledala cigana, mu nazdravila in izpila kupo. In dala mu je roko in vero, stopila sta pred mater in cigan je zasnužil Katico.

Mati se je prestrašila in je rekla: „General si zavračala in bana, in zdaj ti je dober črn cigan!“

Katica pa je rekla in odgovorila: „Cigan je, pa je kralj, ima devet gradov, deseti se mu zida nov, v tem jaz bom stanovala, nad drugimi kraljevala. Zato vzamem cigana in nikogar drugega.“

Stopila sta še pred župana, župan je bil žalosten in je rekel: „Kakor si boš postlala, tako boš ležala, idi, kamor te žene tvoja pamet neumna!“

Cigan je zasukal Katico, zavriskal je in rekel: „Oče župan, štejte doto, mati županja, pripravljajte balo! Jaz imam devet gradov, deseti se zida nov za mojo mlado ženičico, prelepo županovo Katico.“

Mati županja je bila huda: „Kaj bo ciganki bala, ciganki je treba le malhe tri, v prvo da prosi zaseko,

Katico so zmešale besede in vino, prijazno je pogledala cigana, mu nazdravila in izpila vino.

v drugo da prosi moko belico, v tretjo da prosi rumeno pšenico.“ In vrgla ji je tri malhe.

Oče župan pa je rekel: „Vzemi, kar ti gre!“ in gori je naštel dotico v denarju rdečem, belem in zlatem.

Cigan je ročno pograbil doto v tri malhe, obesil jih je Katici okoli vratu in odšla sta.

Konec vasi se je Katica ozrla nazaj; na pragu je stala mati in si brisala solze. Cigan pa je potegnil Katico za seboj in ukazal: „Naprej! Dolga je še najina pot čez trato zeleno, čez plano poljano, skoz temni gozd!“

Šla sta daleč, predaleč in ko prideta na trato zeleno, reče Katica in pravi: „Kaj ti povem, moj kralj in cigan, moje bele noge močno me bole, niso vajene takih steza!“

Cigan se je zakrohotal: „Prezgodaj te noge bole! Naprej, naprej, še dolga je najina pot čez plane poljane, skoz temni gozd!“

Gresta, gresta daleč, predaleč, prideta na plano poljano. In Katica reče: „Kaj ti pravim, moj kralj in cigan, moje bele noge mi že krvave, niso vajene takih steza!“

Cigan se je zakrohotal: „Potrpi, kmalu te nič ne bo več bolelo! Naprej, naprej skoz temni gozd!“

Katica je obmolknila, od bolečin so se ji udirale solze.

Gresta, gresta daleč, predaleč, prideta skoz temni gozd. Kraj gozda je stala smrečica, pod smrečico se usedeta.

Cigan ji reče: „Kaj ti pravim, Katica, skoraj te sprejme tvoj novi grad! Daj mi semkaj dotico, da jo preštejem!“

Katica je snela malhe tri, cigan je stresel denar predse na tla in ga štel v klobuk. Katica pa je bila trudna in se je ozirala, kje so gradovi.

In ko se je ozirala, pretrese jo groza: v gozdnem mraku je razločila devet vislic, na njih je viselo devet žena, desete vislice pa so bile nove in prazne. Te so bile njen grad!

Premagala je grozo, da se ne izda ciganu. Spomnila pa se je prstana, ki ji ga je dal ban general, ta prstan je imel drobno piščalko, njen glas je nesel čez hrib in plan, in zapiskala je nanj.

Cigan preneha šteti in vpraša: „Čemu piskaš?“

Katica pa ga prijazno potolaži in reče: „Moj kralj in cigan, zapiskala sem, da se zdrame tvoji valpti in hlapci in prihite naju sprejet!“

Cigan se je zakrohotal. „Pri moji veri!“ je rekel, „Valpet, ki te sprejme, ni več daleč.“ Zmotil se je pa v štetvi, stresel je denar iz klobuka in pričel odkraja.

Katica je poslušala in sapo zadrževala, vse je bilo tiho in zapiskala je v drugič.

„Čemu piskaš?“ zakliče cigan.

Pobožala ga je in potolažila. „Moj kralj in cigan,“ je rekla, „zapiskala sem, da se zdrame tvoje dekle in hite pripravljati mehko posteljico.“

Zakrohotal se je cigan: „Vera, tvoja posteljica je že pripravljena! Ne piskaj več, zmotila si me, da moram še enkrat pričiti!“

Katica je poslušala in sapo zadrževala, oddaleč, oddaleč se je začul lovski rog, pa je koj zopet utihnil. Bil je ban general, lovil je jelena, čul je prstana glas in mu sledil.

Katica je v smrtnem strahu še tretjič zapiskala.

Cigan ji je mrko pogledal v blede obraz in v plahe oči in zakrohotal se je divje: „Le piskaj, saj piskaš zadnjikrat!“ Dežar je stresel v malhe, odrezal je z drevesa trto in pričel jo viti.

Katica ga je gledala in je trepetala. „Kaj delaš, ljubi moj kralj in cigan?“

„Pletem ključ za v tvoj grad! Kako širok je tvoj vrat?“ In ji je hotel pomeriti zanjko na beli vrat.

Tačas pa pridrvi iz gozda ban general s svojim lovcem, zgrabita cigana in ga obesita na desete, nove vislice, da je visel poleg devetih umorjenih žena.

Tam je visel in bele srake so mu bile sosede, so se vanj zaletavale in lase mu pipale; črni gavrani so mu bili ljubi angelci in so meso mu raznašali po zelenem borovju.

Županovo Katico pa je minila ošabnost in ker je ni maral več ban general, je vzela za moža njegovega lovca. Na svatbo sem bil povabljen tudi jaz; dali so mi iz naprstnika jesti, iz rešeta piti, da sem še danes sit.

Krivični mlinar in njegova hčerka.

toji, stoji mlin. V tem mlinu je živel njega dni mlinar, ta mlinar je imel ženo in mlado hčerko. Bil je pa sila skop, jemal je prevelike merice od žita, ki ga je mlel ljudem, in ljudje so ga kleli. Žena ga je svarila: „Nikar tako!“ Toda on jo je s hudo zavračal, najrajši bi jo bil zapodil od hiše.

Neki dan pa nekaj potrklja na duri in v mlin stopi bela žena: bila je božja dekla smrt! Mlinarju se prijazno nasmehlja, imela je lepe bele zobe, le predolgi so bili, in zapoje: „Mlinar, z menoj se boš podal, prevelike merice si jemal! Naj bele bodo ali ajdove, vse so pri Bogu zapisane!“

Mlinar se močno prestraši in reče: „Kaj ti pravim, bela smrt, premlad sem, da bi s taboj šel! Gori v čum-

nati, v skrinji pisani, je pehar poln cekinov; vzemi ga in pusti me!“

Bela smrt pa ga je prijazno prijala za desno roko, stresel ga je mraz, in zopet je rekla in zapela: „Mlinar, z menoj se boš podal, prevelike merice si jemal, naj bele bodo ali ajdove, vse so pri Bogu zapisane!“

Mlinar je pogledal skozi okno na rumeno polje, na zeleni griček, na zlato solnce, neizrečensko mu je bilo hudo po lepem tem svetu in pričel je belo smrt vikati: „Gospa,“ je rekel, „sedite na klop, da ne odnesete spanja! Premlad sem, da bi z vami šel, vzemite rajši mojo ženo, v gorenji hiši sedi in šiva.“

Bela smrt pa je prijazno odkimala in rahlo je prijala mlinarja še za drugo roko.

Mlinarja je obtil mrzli pot. Obupan je zavpil: „Neusmiljena smrt, pa vzemi mojo hčerko, na vrtu se igra, in pusti mene!“ Že se mu je temnilo pred očmi, le še vzklík: „Na pomoč!“ se mu je izvil iz prsi in izgubil je zavest!

Žena je prihitela po stopnicah, zagledala je moža, bledega in onemoglega, v naročju grenke smrti in pogumno se ga je oklenila. „Mož si moj, ne zapustim te,“ je rekla. Z možem vred jo je odnesla smrt.

Ostala je hčerka sama. Ni vedela, kam sta ji izginila oče in dobra mamica, in ker ju le ni bilo nazaj in nič glasu, ne pisma, ne patentu o njih od nikoder, si je žalostna navezala culico, da ju gre iskat.

Hodila je po belih stezah, po širokih cestah, čez strme bregove, skoz temne gozdove — ni ju bilo in živa duša ni vedela o niju.

Pa pride do vznožja orjaškega hriba, vrh mu je segal v sinje nebo.

„Tu gori grem,“ je rekla, „s tega hriba se vidi po vesoljnem svetu, odtod mi oko gotovo uzre očeta in dobro mamico.“

In stopala je v breg in stopala in vedno več sveta se je odpiralo pod njo, doline in planjave, sela in mesta, reke in jezera. Pot je bila huda in strma in ostri kamni so bodli deklico v šibke noge. Mislila pa je na očeta in na dobro mamico, ki ju mora najti, in ta misel jo je kakor perot prenašala čez skale in mimo prepadov, ta misel jo je gorko odevala v mrzlih nočeh, ta misel ji je tešila glad in žejo.

Tako je hodila sedem dni, oko ji je neslo že do sivega morja, kar jo osmi dan nenadoma objame gosta megla in ji zastre pogled na vse strani. Le proti vrhu se je svetlikalo in tja je nadaljevala svojo pot mimo štrlečih skal, ki so v meglo zavite čudno izpreminjale svoje nejasne oblike, da je deklico izpreletal strah. Postajalo je pa svitlejše in svitlejše in glej, na mah se je širil pred iznenadenimi očmi deklice prostrani vrh hriba, kopajoč se v čisti, zlatozeleni svetlobi.

Po širni zeleni trati so se nad dehtečim bujnim cvetjem zibali pisani metuljčki, nežna glasba, stkana iz ptičjega petja, žuborenja studenčkov in vršanja dreves,

je plavala po vzduhu, a po belih stezah so se sprem-
ljale in srečevale gorske vile. V daljavi so se svetila
mogočna poslopja, zgrajena kakor iz solnčne zarje.

Deklici je ves ta kras prevzel oko in uho. Tukaj
bi bivala do konca dni, si je rekla. Toda tisti hip se
je spomnila svojih staršev in svojega naklepa in oči so
se ji ozrle naokoli in navzdol. A kaj vidi! Krog in krog
širnega vrha je valovila in v solncu se bliščala gosta
bela megla, kakor morje samega mleka, in neprodirno
je pokrivala vso dol. Edini ta rajski vrh se je dvigal
iz nje kakor začaran otok.

Srce ji je upadlo, sedla je v travico in rekla:
„Megla, gosta, siva megla, zakaj mi skrivaš očeta in
ljubo mamico! Osem dolgih dni, osem hudih noči sem
potratila, da sem se povzpela na ta vrh, glad sem tr-
pela in mraz, ali bo vse to zastonj, brezsrdna meglica?“

Žalostna se je ozirala po pomoči, pa je zazrla v
travici nekaj: bliščalo se je. Bila je metla in sijalo je
od nje, kakor da je zvezana iz čistih solnčnih žarkov.

Deklici je šinila misel v glavo, pobrala je solčno-
svitlo metlo in jela z njo pometati meglo. In megla se
je umikala zlati metli in delala so se jasna okenca, skozi
ta okenca so se videle globoko, globoko zdolaj majhne
zaplate zemeljske planjave. Deklico pa je skrbelo: „Kdaj
dokončam to delo, ko je meglena odeja tako široširna,
metla tako majhna, roka tako šibka!“ Še bolj je hitela
pometati in od razburjenosti srca so ji iz oči rosile solze
skoz meglo na zemljo.

Kar jo zakliče sladek glas. Zavzeta se deklica ozre, pred njo stoji gorska vila neizrečene lepote, okrog nje so se pasli pisani pavi.

In gorska vila je tako izpregovorila: „Ljubo dete, povej, kaj zdihaš in iščeš, kaj delaš in vekaš?“

Deklici se je zbudilo novo zaupanje, ko je pogledala čarobni ženi v mile oči. Razložila ji je svojo tugo in svoje hrepenenje, kako je izgubila ljube starše in kako jih išče.

Gorska vila jo je sočutno poslušala. Pobožala ji je vroča lica in rekla: „Pusti meglo, ljubo dete, ti ji nisi kos!“

Mignila je kvišku in iz zraka doli se je prekopicnil mal, star, sivobradat možiček, zavit je bil v bel kožuh. Ta možiček je bil Sever. Sedel je v breg, uprl je roki ob kolena in napetih lic pihal v meglo in megla je bežala na vse kraje, se trgala, se odgrinjala, v solnčnem svitu izginjala.

Globoko spodaj pa se je pokazala hrepenečemu očesu deklice širna zemeljska ravan, krog in krog do meja vesoljnega morja. Nevajena globina ji je jemala pogled, zaupljivo se je oprijela mehke, bele roke gorske žene, prešinila jo je nepoznana moč in s čudovito poostreno čistoto ji je neslo oko od doline do doline, od vrha do vrha, od sela do mesta, od reke do jezera in skoz do vesoljnega morja. Nič ji ni ostalo prikrito, razločevala je vsa bitja, kakor da se ji gibljejo na dlani; toda očeta in ljubljene mamice ni bilo nikjer in nikjer!

Zadrhtela je od tuge. Gorska vila pa jo je tesneje prijel za roko in je rekla: „Ubožica, svojih staršev ne

vidiš, ker niso na zemlji. Tvoji starši so pod zemljo v kraljestvu groze, v globinah, v pečinah, kjer zvonovi ne zvone, petelini ne pojo. Težko jih bo rešiti, toda zaupaj svoji ljubezni, ljubezen premaga vse! Vzemi te žolte goslice in ta črni lok in ravnaj, kakor te poučim.“

Poučila jo je natanko, kako in kaj, poljubila jo je na čelo in izročila jo Severju. Sever jo je vzel pod svoj gorki kožuh in zdrčnil je z njo skoz zrak, da se ji je zavrtilo pred očmi in da ji je zastala sapa.

Ena, dve — in že je stala deklica zopet na trdih tleh, sredi skalovja in pečevja, pred njo je režala v hrib široka jama; bil je vhod v kraljestvo groze.

Spomnila se je naukov gorske vile. Stisnila je gosli k sebi in lok, pobožno se je prekrizala in pogumno prestopila prag podzemeljskih vrat. Skozi ozek vlažen preduh jo je vodila pot proti sredini hriba. Stene in strop so se v polmraku čudno iskriale, po tleh ob robu je tajinstveno švigalo in šumelo. Deklica pa je mislila le na očeta in na ljubo mamico, da ju najde in reši.

Iz daljave je prihajal medel, modrikast svit. Preduh se je širil in skoro je stala deklica v prostorni podzemni votlini. Grički so se dvigali v njej z okamenelim drevjem, iz temnih prepadov se je čulo šumenje voda, s stropa so se spenjale in so grozile orjaške bele roke. Od daleč, od daleč so se žarile rdeče pičice in tja je deklica žurila svoje korake, v mislih le očeta in dobro mamico.

Tako je šla, dokler je niso ustavila zaprta železna vrata, višja so bila in širša kakor domača cerkev. V

vratih so bile linice, v linicah so se premikale žareče oči in jo opazovale.

Deklica je storila, kakor jo je naučila gorska žena. Sedla je pred zaprte duri na skalo, dvignila je žolte gosli, v belo roko je vzela črni lok in pričela je gosti. Godla je sladko in vabeče, godla je pesem o zlatu, o draguljih in o vsej razkošnosti tega sveta.

Žareče oči v linah vrat so se množile, čula se je gneča za vrati, končno so se vrata odprla, rdeč svit se je vlil skozi nje, prežeče oči pa so izginile.

Deklica je pogumno prestopila prag. S težkim treskom so za njo sama se zopet zaprla vrata.

Stala je na neznansko velikem dvorišču, pred njo pa se je širil na desno, na levo in navzgor, brez konca in kraja, iz žive skale postavljen grad, bil je grad groze. Žareči kuščarji so tekali po zidovju, iz gradu pa je prihajal zamolkel žvenket in hrup.

Deklica je sedla pred grad in kakor jo je naučila goska vila, tako je storila. Dvignila je žolte gosli, v belo roko je vzela črni lok in zagodla je o lepoti telesa in o radostih sveta, in ko so ji pele gosli, naraščal je v gradu hrup. A težke duri se ji niso odprle.

In še je godla o slavi napuha, o slaju zavisti, o jezi, zdrahi in sovraštvu, o uboju in vojski. Smejale in vriskale so ji gosli in tako je godla leto in dan in skorej je omagala.

Ko pa preteče leto in dan, nenadoma s silovitim treskom se odpro orjaška grajska vrata in v vratih se prikaže in približa se deklici sam kralj groze. Na glavi

mu je žarela rdeča krona, v temnem obrazu sta se mu sukali dve veliki ognjeni očesi in dih njegov je bil pekoč.

Rekel je tako: „Leto in dan si godla v radost in slavo kraljestvu groze. Idi zdaj z menoj v grad in v zahvalo si izberi dar, kakršnegakoli hočeš!“

Deklici je zatrepetaló srce od sreče, saj je vedela, kateri dar si bo izprosila.

Vstopila je s kraljem v grad. Prišla sta na prvo dvorišče, videla je čudne prikazni, te prikazni so ostrile bliske in kovale grom, kuhale točo in v mehove basale vihar. Z dvorišča jo povede kralj v prekrasno dvorano; polna je bila srebra, ki je odsevalo kakor lunin svit.

In kralj ji reče: „Vzemi si tega srebra, kolikor hočeš in moreš; naj ti bode v dar, ker si nam godla.“

Toda deklica je odgovorila: „Ne, mogočni kralj, moje srce mi hrepeni po drugem, dražjem daru.“

In stopila sta iz srebrne dvorane na drugo dvorišče. Nič manjše ni bilo od prvega, sto kotlov je stalo v njem, pod kotli se je kuril ogenj, okoli kotlov so se sukale vešče in deklica je ostrmela, kaj to pomeni. Kralj ji razodene, da se v kotlih pari kuga in vojska in pijanost.

Skozi to dvorišče prideta v zlato dvorano. Sijalo je v nji kakor od solnca in kralj je ponudil deklici, naj si vzame zlata, kolikor le hoče in more. Deklica pa je zopet odklonila dar, ker hrepeni po nečem drugem. Kralj je rekel: „Kakor te je volja, pa idiva v biserno dvorano!“

Stopila sta na tretje in zadnje dvorišče. Temu dvorišču skorej ni bilo videti konca. Nešteto jetnikov se je tukaj pokorilo za storjene krivice. Stali so v ognju do gležnjev, do kolen, do pasu, do vratu. Drugi so prenašali svinčene mejnike, drugi orali živo skalo, drugi sekali jeklene hraste.

Ako ni staršev tu, potem jih sploh ni v kraljestvu groze in rajska žena jo je varala. Žalost in strah sta pričeli dušiti deklico in meglile so se ji oči.

Toda zdaj ji udari na napeto uho znani ropot mlina. Pogleda, res: zagleda mlin! Jeklena mlinska kamna drobita zrnje iz kremena, težko kolo pa goni njen ubogi oče. Mižal je, nič upanja ni bilo v njegovem suhem, bledem licu. Ob strani mu je stala žena, nezrečeno usmiljenje se ji je lesketalo v očeh, brisala mu je pot in s solzami zamakala kolesu os, da se je rajši in glajši sukalo.

Deklica je vzkliknila. Vzkliknila je tako močno, da je kar na mah obstalo vse delo po dvorišču. Prijela je kralja groze za roko, pokazala je na izmučenega očeta in preljubo mamico in je rekla in dejala: „Ta dva si volim, ta dva zahtevam v dar, ta dva mi daj po svoji kraljevski besedi!“

„Vse drugo lahko zahtevaš,“ je mrko odgovoril kralj, „le mojih jetnikov ne!“

Deklica pa je storila, kakor ji je bila ukazala gorska vila. Dvignila je žolte goslice k belemu vratu, potegnila je s črnim lokom po tankih strunah in pričela je gosti. Zagodla pa ni pesmi o zlatu in o lepoti,

o sovraštvu in o napuhu, čisto druga, nova, neizrečeno lepa pesem ji je zadonela s strun: pesem o upanju, odpuščanju in odrešenju!

Tiho je postalo po dvorišču. Mrtve oči jetnikov so se jele oživljati, bleda lica se jim rdečiti, bridke poteze se jim blažiti.

Kralj groze pa je trepetal. Ta pesem mu je rezala v mozeg in v možgane. „Vzemi si jetnike, katerekoli si želiš,“ je zaklical, „le nehaj s to pesmijo in hiti, da odideš!“

In deklica je zbežala k ljubljenima staršema in ju objela in ju vzela za roke, da ju povede odtod pod lepo božje solnce.

Mlinarju pa sta se iz trpljenja rodila vest in usmiljenje. Žal mu je bilo tovarišev jetnikov, ki naj še naprej ostanejo v tem kraju muke in prekletstva. Ponudil jim je desnico, deset se jih je oprijelo zanjo in z njim vred so se rešili iz groze. Pa ko jih je zunaj pred skalnim vhodom Sever dvignil v zrak, da jih prenese v domovino, je mlinarju od peze za vselej otrpnila desnica.

Mlinar, njegova žena in njuna rešiteljica hčerka so živeli potem še dolgo in zadovoljno v belem mlinu ob bistri vodi in ničesar niso pogrešali. S posebno ljubeznijo pa je mlinar včasih pogledal svojo otrplo desnico: „Dobra kupčija,“ je rekel, „deset celih ljudi za eno samo roko!“

Vila.

Tiste dni, ko so gorske vile še zahajale med dobre ljudi in jim pomagale s svetom in z dejanjem, sta v lepem prijateljstvu živeli dve sosedni hiši; pri eni so imeli sinčka, pri drugi hčerko, to hčerko so krasili prelepi dolgi zlati lasje. Otroka sta vkupe rasla, vkupe sta se učila iz iste drobne knjige in rada sta se imela. In ko sta postala večja, sta tudi vkupe gonila vsak svojo čredo na pašo.

Deklica je prihajala od dne do dne lepša in lepša, pa tudi čudna sreča jo je spremljala. Prepogosto je našla kaj na paši, ali dragocen kamen ali svitel biser ali zlat prstan in ljudje so govorili: „Vile so se zaverovale vanjo, vile ji nastavljajo darove.“

Neki dan se pripeti, da se deklici na paši izgubi koza. V skrbah jo gre iskat med skalovje, tovariš pastir pa je stopil gledat v nasprotni breg.

Solnce je pripekalo ob stenah, deklica je lezla višje in višje pa se je poloti neizrečena žeja. Kako se oddahne, ko zagleda pred seboj z živimi skalami ograjen

prečist studenec. Sede k studencu, da se ohladi in okrepča, tačas pa ji z nasprotnega brda zadoni glas tovariša: „Ne pij, ne pij, ta studenec so ogradile vile!“

Deklica pa je bila preveč žejna in je rekla: „Kaj, če so ga! Požirka mi ne bodo zavidale!“ Sklonila se je in pila. Tisti hip pa je postala vila in izginila tovarišu izpred oči.

Klical je in vokal, preiskal je vse špilje in brezdna: ni je bilo! Sam je gnal obe čredi domov, sporočil je obupanim staršem hudo vest in žalovali so za deklico kakor za mrtvo.

Leta so tekla, deklice starši so umrli, mladenič pa ni mogel pozabiti svoje zlatolase tovarišice. Ni bilo dne, da ne bi mislil nanjo.

Pa leži nekega dne na paši, na gorski ruši, pa začuje tik sebe glas, ta glas mu je bil znan in nadvse mil in drag: „Ne ženi jutri svoje črede semkaj, čarovnic bo tukaj divji ples s točo in z nevihto!“

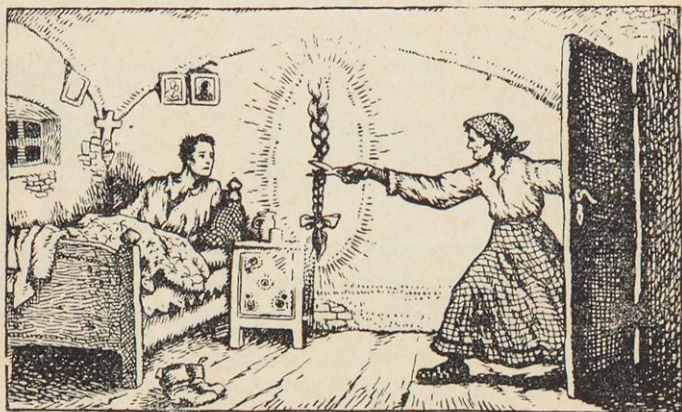
Mladenič se je radostno ozrl, toda ni videl drugega nego prelepo zlato kito — spoznal je kito in bil je od srca vesel! „Ali si ti,“ je rekel in zadrhtel, „kako mi je hudo po tebi, kje si in kaj delaš?“

„Vila sem,“ je odgovoril glas, „odkar sem pila iz vilinjega studenca. Velika je moja moč in veliko moje bogastvo. Devet dežel imam, v vsaki deželi devet gradov, v vsakem gradu devet soban, v vsaki sobani devet zakladov. Nisem pa pozabila nate in ljub mi je spomin na najina vkupna mlada leta.“

Njemu so se udrle solze iz oči, pobožal in poljubil je kito in vila mu je obljubila, da se še vidita.

Sledeči dan je ubogal, kakor mu je velela, in prav je bilo; neurje in toča bi bili drugače uničili njega in čredo.

Po tistem dnevu je pričela vila zahajati mu tudi na dom. Mati njegova se ni malo čudila, ko je v ponočnih urah čula sina razgovarjati se v beli kamrici,

pa ni vedela s kom. Izpraševala je sina, a nič ji ni povedal. Pa ji ni dala radovednost miru in neki večer gre gledat skozi špranjo v sinovo kamrico. Gleda pa ne vidi drugega nego lepo zlato kito. Šine ji v glavo misel, vzame škarje, hipoma odpre kamrične duri in odreže zlato kito.

Ko je pa bila kita odrezana, se je vili povrnila zopet človeška podoba in mati je spoznala sosedovo hčer.

Sina je iznenadila njena lepota. „Blažene oči, ki te zopet gledajo! Več te ne pustim odtod, ostani tu in bodi srečna ob moji strani!“

Vilo je za hip izpreletela žalost. „Srečna? Da bi le bila! — Toda bodi! Dokler imaš zaupanje v me, ostanem pri tebi!“

Tudi mati je bila tega vesela in tiho so praznovali poroko. Na večer poroke se je čulo milo petje od visokih bregov in videle so se svitle megle na planinski tratini; bile so vile, ki so po svoje se spominjale zapustivše jih sestre. —

V hiši mladega para se je naselila solnčna sreča. Sin in mati sta s prisrčno ljubeznijo gledala mlado ženo, ki je zmeraj vesela in neutrujena tekala iz hrambe v kuhinjo, iz hleva na polje, razposajeno so ji cingljali ključi ob pasu. Izvedena je bila v vsem gospodarstvu in mati in sin sta ji slepo zaupala.

Prišel je čas žetve. Žito je bogato obrodilo in klasje je komaj čakalo srpa.

Mladi mož je sedel na klopi pred hišo in zamišljen zrl čez široko rumeno polje.

„Kaj te tare, ljubi mož?“ ga vpraša ženica.

„Skrbi me“, ji odgovori, „kdaj pod streho spravimo ta blagoslov, da ne zamudimo vremena. Sami smo, ženjic ni dobiti, kdaj bomo kos temu delu!“

Ona pa ga je veselo dvignila s klopice in se zasukala z njim: „Nič ne skrbi, idi v klet in natoči tri vrče vina najboljšega!“ In stekla je v kuhinjo in mesila, gnetla, mazala, zavijala, pekla in napekla tri lepe pogače.

Storila se je noč, mož je šel leč, žena pa je skrivaj znosila vino in pogače na njivo.

Izšel je mesec, z gora doli so priplavale svitle meglíce in na njivi se je pričelo živahno življenje. Zapeli so srpi, vmes se je čulo bodro klepanje in lahna govorica, srebrn smeh sta skrivnostno spremljala delo. In ko je zjutraj navsezgodaj mož vstal in s srpom se odpravil na polje, glej, vse je bilo že požeto in vezano v snope — prijazne gorske vile so opravile delo.

Tako jim je minevalo prvo leto v radosti in zadovoljstvu in zgodi se, da se srečnemu paru rodi sinček. Mož ga je bil močno vesel, ni se ga mogel nagledati, ves dan bi se sukal okoli njega. Mlada mati pa je bila tiha in mož je zapazil in zelo se je čudil, da ona ne deli njegovega veselja — s pritajenimi vzdihom in prikrivanimi solzami je gledala dete. Mislil je, morebiti je bolna, in le še bolj ji je stregel.

A neki dan, ko sta bila stara mati in sin oba na polju, je nenadoma odšla z detetom, nikdo je ni videl kam. Šele proti večeru se je vrnila, bila je zopet vesela kakor prejšnje čase, toda vrnila se je brez otroka! Na vprašanje stare matere in moža po otroku je odgovorila: „Ne vprašujta, več ga ne bosta videla! Bodita brez skrbi, dobro mu je, zaupajta meni!“ Drugega odgovora ni bilo dobiti od nje.

Stara mati je mrmrala in po strani gledala sneho, mož pa je bil žalosten in ljubezen bi se mu pričela hladiti, da mu ni pogled v čisto, jasno, pošteno oko svoje žene begal vse dvome in sumnje. Navzlic pikrim be-

sedam matere je še naprej zaupal ženinim svetom in obneslo se mu je.

Zgodilo se je, da mu je ukazala saditi grah doli v rebru. Mati mu je branila, češ, kaj boš sadil, ko leži še sneg tri čevlje visok! Ali on je ubogal ženo, zasadil je grah doli v rebru na sneg in res, tisto leto je pridelal toliko graha, da ni vedel kam z njim.

Tako se je iztekalo drugo leto in mlada žena zopet povije dete, prelepo deklico. Kako je bil deklice vesel presrečni oče! Natihoma pa se mu prične zbujati skrb, da se ne zgodi tudi s tem detetom tako kakor s prvim, zakaj tudi to dete je mlada mati k sebi jemala in previjala s prikritimi vzdihom in z mokrimi pogledi. In on in mati sta sklenila, da je ne pustita same z otrokom z doma, in brižno sta gledala nanjo.

Toda neko noč, ko sta oba spala, je mlada žena na tihem vstala, odšla je z otrokom, nikdo ni videl kam, in zopet se je vrnila brez njega. Kazala se je veselo; kje je pustila dete, ni marala povedati. „Ne bosta več ga videla,“ je rekla, „pa ne skrbita zanj, dobro mu je, zaupajta meni!“

Moža sta se lotevala srd in obup, vendar ga je proseči mili pogled žene še vezal nanjo.

Tašča pa se je prekrižala in je rekla: „Čarovnica je, umorila je tega in prvega otroka ali pa je oba nesla hudobi, zastonj ji hudoba ni pomagala pri setvi in žetvi. Več ne ostanem z njo pod eno streho!“ In ker sinu ni dalo srce, da bi spodil ljubljeno ženo, je mati pobrala svoje stvari in se preselila v drugo vas.

Mlada zakonska sta ostala sama v svoji hišici in polagoma, polagoma se je pričel zopet vračati mir v možovo srce. —

Toda njegovi materi ni dalo molčati in tako se je pričela širiti med ljudmi govorica o bogokletnih čarovnijah in o zapravljenih otrokih in ta govorica je slednjič prišla na ušesa gosposki. Gosposka se je govorice oprijela, pričela je na tihem povpraševati in zasliševati in kar se ji je znosilo, je bilo res tako čudno, nezaslišano in grozovito, da je ukazala biričem: „Mlado ženo je zapreti in postaviti pred krvavo sodbo, sumna je čarodejstva in umora svojih rodni otrok!“

One večere, ko se je mladi ženi skrito že pletla ta usoda, je prihajalo neznano klicanje z gora. Preplašena je poslušala tajne glasove in mož jo je čul, ko je zamišljena rekla sama zase: „Ne uidem ne, ne morem, zgodi se karkoli!“ Vprašal jo je vznemirjen, kaj pomeni klicanje z gore in kaj pomenijo njene besede, prosila ga je pa, naj ji ne huduje, ker mu vilinskih tajnosti ne more izdati.

Ničesar še ni slutil mož, ko pridejo biriči, da jo vzemo. Ona pa brez ugovora, kakor da jih je pričakovala, si je dala zvezati roke, od strašnega iznenadenja potrtega moža pa je potolažila, da pride skoraj njena nedolžnost na dan, naj ji le zaupa. —

Postavili so jo pred krvavo sodbo. Toda tudi sodnikom, navzlic grožnjam in mukam, ni marala razodeti, kam je dela otročiča. Tako se sodba ni mogla drugače skleniti, nego da so jo spoznali za

čarovnico in za morilko in jo obsodili v smrt na goreči grmadi.

Mirna in udana je sprejela sodbo. Le eno je še prosila. „Obeta se mi dete,“ je rekla, „odložite mi smrt, da ga pričakam, saj je nedolžno!“

Sodniki so morali ustreči tej zadnji prošnji.

Ko je prišel čas, je dobila v ječi dete, sinčka, še lepši je bil nego sta bili prejšni dve deteti. In glej čuda, tega deteta mati ni bila žalostna, ampak nadvse vesela, in straže so jo čule peti in se smejati.

Približal se ji je zadnji dan. Poslali so po moža, da prevzame otroka. Prihitel je in ko sta bila z ženo sama v ječi, prijazno mu je otrla solze iz oči in rekla: „Nikar ne žaluj! Glej, tu imaš sinčka, v veselje ti bo in v ponos in v podporo starih let! In zdaj, ko so moje ure štete, zdaj mi je tudi odvezan jezik, da ti smem povedati, kaj se je zgodilo z onima dvema najinima otročicama. Vile več vidimo, vile več vemo nego navadni ljudje, to je nam v blagor, pa tudi v gorje! Ko sem držala prvega sinčka v naročju, pred očmi se mi je razgrnila njegova bodočnost in v svojo grozo sem videla, da postane ropar in morilec! In drugemu detetu, deklici, je bilo usojeno, da se potepe z doma, zapravi svoje poštenje in hkoncu zapade rablju! Kako naj sem bila vesela nesrečnih teh otrok! Zato sem oba nesla v goro k sestram vilam, tam živita drugo, srečnejše življenje. Razodeti pa ti nisem smela teh vilinskih skrivnosti, ako sem hotela še dalje bivati ob tvoji strani. Zdaj, ko vse veš, se morava ločiti! Idiva!“

Spustila je svoje zlate lase, ki so ji bili zrasli v stari krasoti, in ogrnili so jo do tal. Odprla so se pred njo vrata, šla sta z možem mimo straž iz grada in straže so videle le njega z detetom, ne pa nje.

Tako sta šla čez trg, že je stala grmada in srečala sta rablja, ki je v pušico pobiral darove: „Le dajajte, le skladajte, da za svete maše bo!“ Nikdo je ni videl, le solnčen žarek se je igral okoli moža z detetom.

Zunaj zidu, onkraj mostu sta se ločila — izginila je v gore.

Mož, žalosten in obenem potolažen, se je sam vrnil z ljubim sinčkom domov. Čul pa je še mnogo noč izgubljeno svojo ženo, ko je prihajala k detetu in je pri njem bdela do zore. Videl pa je ni nikdar več. Vendar ji je ostal zvest do smrti in ni se več ženil.“

Laž in njen ženin.

Laž se je neki večer preobjedla, ponoči jo je tiščalo, ni mogla spati, pa je premišljevala, kako grdo je pokvarjen svet, da ji že noče več vsega verjeti odkraja; premišljevala je in prišla je slednjič do tega konca in sklepa, da se bo omožila. Omožena ženska — tako je modrovala — ima vendarle nekaj več veljave pri ljudeh!

Laž se je torej ozirala po ženinu. In res, izteknila je moža, ta ji je bil posebno všeč, ker je imel lasuljo, umetne zobe in lepo kratke noge kakor ona. Ime mu je bilo Prilažič in hitro sta bila bot, da mu je najprej prestati izkušnjo, potem pa bodi poroka.

Laž gre pa stopi v krčmo, tam so sedeli kmetje pri polnem bokalu in so tarnali o slabih časih. Laž sede za mizo, naroči si vina in kruha pa jo vprašajo kmetje: „Mati, od daleč prihajate, kaj je kaj novega po svetu?“

Laž odgovori: „Kaj bo novega? Nič posebnega! Le kokoš sem videla čuda veliko, z eno nogo je stala

pod Grintavci, z drugo nogo pod Gorjanci in je pila vodo iz Save.“

Kmetje so zabučali v smeh in kričali vprek: „To je laž, kosmata laž!“ — Laž je bila jezna, pozabila je plačati in je odšla.

Za njo pride, kakor sta se zmenila, v isto krčmo Prilažič. Pil je svojo merico pa še njega vprašajo po novicah.

„Drugega ne vem,“ je rekel, „jajce sem videl, bilo je tako veliko kakor hiša, devet kovačev ga je z dleti odpiralo, vsi deželi ga bo dosti za cvrtje.“

Kmetje staknejo glave vkupe in reko: „Nemara je to jajce zlegla ona kokoš, ki je o nji pravila ženska.“ In vprašali so Prilažiča, ali ni videl tudi kokoši, ki je zlegla to jajce. Prilažič je odgovoril, da ne, — kmetje pa so modro pokimali z glavo in mu povedali: „Kokoš, ki je zlegla to jajce, je čuda velika; z eno nogo stoji pod Grintavci, z drugo pod Gorjanci in pije vodo iz Save.“ Pa so vse verjeli.

Laž pride na svoji poti v drugo krčmo. Tudi tu se zgodi, da jo vprašajo po novicah.

„Kaj bo novega,“ je odgovorila, „nič posebnega! Zeljnato glavo sem videla, tako je bila velika, da so tesači po lestvici plezali nanjo.“

„Lažeš,“ so rekli kmetje, „takih debelih laži ne bomo poslušali; glej, da se nam kar izgubiš izpred oči.“ Laž se je užaljena dvignila in je odšla. Od gole jeze je še maselj s seboj odnesla in kozarec.

Kmalu za njo pride v krčmo Prilažič. Tudi njega pobarajo, kaj je kaj novega.

Prilažič malo pomisli in pove: „Pero sem videl, možje, bogve, katerega zelišča je bilo! To pero je bilo tako veliko, da je pet vozov stalo pod njim.“

Kmetje se spogledajo in eden reče: „Bilo je zeljnato pero.“

„Ne vem,“ odgovori Prilažič, „za zeljnato bi bilo nemara preveliko!“

„Zeljnat je bilo, zeljnato,“ silijo kmetje, „mi to dobro vemo, nič novega nam nisi povedal, o tem zelju smo že čuli!“

Prilažič je prosil zamere, da jim ni mogel z boljšo novico postreči, in se je poslovil. Kmetje pa so vse verjeli.

Laž je prišla še v tretjo krčmo. Tudi tukaj jo pobarajo, kaj je kaj novega po božjem svetu, in laž jim pove, da je videla goreti morje; sto oral ga je zgorelo noter do tal. — Ti kmetje pa so bili vroče krvi in kar koj so se razvneli. „Kaj, s takimi lažmi bi nas imela za norce?“ so rekli. „Počakaj no, mi ti pokažemo!“ in prišla sta jo dva pod pazduho, tretji je pomagal z nogo in že je frčala uboga laž čez prag na cesto.

Kmetje se niso še pomirili, pa pride mednje Prilažič. Uljudno jim vošči dober dan, sede, potem jih pa vpraša, kaj jih je tako razburilo. Kmetje mu hite povedati, kako jim je zanikarna žensčina hotela natvesti goreče morje, pa so ji koj pokazali, počem so laži.

Prilažič jim pritrdi in jih pohvali, trčnili so s kozarci in pili in potem jim je povedal, kaj je srečal na

cesti: dolgo, dolgo vrsto težkih pariških voz, vsi so bili visoko obloženi s pečenimi ribami; kaj menijo, odkod so bile ribe?

Kmetje so pomislili in nazadnje uganili: „Nemara je pa ženska le govorila resnico, da je gorelo morje.“

„Kako bo morje gorelo,“ je ugovarjal Prilažič, „ko je mokro!“

A kmetje so se zopet razvneli. „Odkod pa so bili vozovi pečenih rib, kaj, če ne iz gorečega morja?“ so kričali, in ker je Prilažič le majal z glavo, so ga v svoji togoti kar na eno, dve vrgli na plan. —

Prilažič se je ročno pobral in je hitel za Lažjo. Konec vasi ga je čakala in smejoč sta si segla v roko; izkušnja je bila prestana!

In gospodična Laž in gospod Prilažič sta se poročila, živela sta srečno in ugledno in imela sta mnogo, mnogo, mnogo otrok. —

Mlada Breda in Deveti kralj.

Leži, leži ravno polje, preko polja drži uglajena cesta, za cesto se dviga beli grad. Notri sta živela plemenit gospod in plemenita gospa in sta imela hčerko, edino hčerko z imenom Bredo — mlada Breda lepo ime!

Morila ju je pa huda skrb. Vojska in lakota sta ju bili svoj čas, ko nista imela hčerke, prisilili, da sta zastavila beli grad Deveti kraljici, zdaj se je pa bližal dan plačila, pa nista imela s čim poravnati dolga.

In zgodilo se je, prav ko je mlada Breda izpolnila tretje leto svoje starosti, da je prijahala Deveta kraljica, pokazala je pismo in pečat in zahtevala denar ali grad.

Plemeniti gospod in plemenita gospa sta jo prosila, naj ju vsaj zaradi mlade Brede ne požene po svetu.

Deveta kraljica je pomislila in je rekla: „Naj bode, grad vam ostani in dolg bodi izbrisan, ako zaročita svojo hčerko, mlado Bredo, mojemu sinu, Devetemu kralju. Ko bo stara 16 let, pride ponjo!“

Zbegana roditelja sta v veliki svoji stiski vse obljubila, segli so si v roke in Deveta kraljica je zopet zapustila grad. Gospod in gospa sta se pa tolažila, da se v teku dolgih let marsikaj lahko izpremeni in da ne bo treba izpolniti obljube.

Tako so tekla leta, mlada Breda je rasla in se razcvitala, neko jutro pa je stala v stolpu in gledala skoz visoke line čez ravno polje.

„Oče, oče,“ je zaklicala, „ljubi oče, glejte čudno meglico, po polju se kadi!“

Oče je pogledal, gledal je in gledal in je rekel: „To ni meglica, mlada Breda, to je sapa konj, ki jih je polna steza zelena!“ In že se je prestrašil, kajti spoznal je vojake Devetega kralja. „Hčerka, ljuba hčerka moja,“ je rekel, „pripravi se, danes si stara šestnajst let. Deveti kralj prihaja pote, ki sva te mu zamožila, ko si bila stara tri leta. Odpusti nama, nisva mogla drugače, sicer bi bila s teboj vred pognana iz zastavljenega grada, ko nisva mogla šteti dolžnega plačila.“

„Usmili se me Bog,“ je vzkliknila mlada Breda, „zamožili ste me Devetemu kralju v Deveto deželo, ki je hud ko vrag, njegova mati pa še hujša; devet žena sta že umorila, jaz bom deseta!“

Mati se je zjokala in je rekla: „Ne dam te, mlada Breda, rajša sama umrem. Skrij se v skrinjo slikano pa porečeva, da si že pred leti in leti umrla.“

Četa iz devete dežele je pridržala pred grad. Deveti kralj je spredaj jahal iskrega belca, čelada se mu je svetila kakor mesec, oklep se mu je bliščal kakor solnce.

Potrkal je z mečem na grajske duri: „Holaj, holaj, odprite ženinu, odprite svatom; kje je moja nevesta, nevesta mlada Breda?“ Odprlo se jim je, poskakali so raz konje in plemeniti gospod in plemenita gospa sta hitela, peljala jih v dvorano, posadila za mizo in jih gostila in pojila.

Ko so pa jedli in pili in so bili dobre volje, ozrl se je Deveti kralj po dvorani in je rekel: „Kje se mudi moja nevesta mlada Breda, ali ji srcé ne koprne, da me pozdravi in objame? Dolga bo pot, temna bo noč, čas je, da odrinemo!“

Gospod je trepetal in je rekel: „Koj pride, koj!“ Mati pa je bila pogumna, sklenila je roke in govorila: „Odpustite, visoki gospod, mlada Breda je nama že pred leti in leti umrla. Vzemite grad in vse, ne moreva izpolniti obljube.“

Deveti kralj je srdit skočil pokonci, potegnil je meč in vdaril je z njim po mizi, da jo je presekal, in zavpil je: „Mlada Breda mi je zamožena, hočem jo, živo ali mrtvo, ali pa vama odrobim glavi!“

Mlada Breda je čula te grozne besede, dvignila je pokrov slikane skrinje in bleda je stopila ven in pred Devetega kralja. „Deveti kralj,“ je rekla, „tu sem, tvoja nevesta! Pusti moje starše, z menoj pa stori po svoji volji in po svojih pravicah!“

In mlada Breda si je brisala solze in se poslavljala od očeta, od matere in od vseh in šla se je posloviti tudi od svoje stare botre.

Ta botra je živela sama v mali čumnati, molila je in pričakovala smrt. Mlada Breda ji je potožila svojo bridko usodo, da mora za mož v Deveto deželo: Deveti kralj je hud, njegova mati še hujša, devet žena sta že umorila, ona bo deseta! — Botra jo je lepo potolažila in jo poučila, kako naj ravna in se varuje, morebiti se vse obrne k sreči.

Zapel je rog, Deveti kralj je dvignil mlado Bredo bledolično predse na iskrega belca, četa je zavriskala in kakor blisk so oddrčali čez ravno polje. Skoraj jih je obdala bela meglica in jih zakrila solznim očem plemenitega gospoda in plemenite gospé, ki sta skoz visoke line grajskega stolpa gledala za njimi.

Jahajo, jahajo, prijahajo vrh hriba, tam je bila polovica pota.

Deveti kralj se je sklonil k mladi Bredi, pogladil jo je rahlo po zlatih laseh in je rekel: „Breda — mlada Breda lepo ime — blede si kakor mesec, ki te obseva, in drhtiš kakor perje v gozdnem vetru; ali si želiš nazaj v rodni grad, k rodnim staršem?“

Mlada Breda je še bolj povescila glavo, rekla ni nič in iz oči sta ji padli vroči solzi na desnico Devetega kralja, ki je držala vajeti.

„Mlada Breda,“ je rekel Deveti kralj in pobožal ji je mrzlo lice, „še se lahko vrneš!“

Mlada Breda je dvignila glavo in mu pogledala v oči, Deveti kralj pa ji je govoril in šepetal je, da ga ne sliši četa: „Smiliš se mi, bojim se zate. Devet sem imel žena, vse so mi nenadoma umrle, zla sreča me preganja. Mlada Breda, rad te spremim nazaj!“

Zdaj sta se v njegovih očeh zasvetili dve solzi in ko ju je videla mlada Breda, se je oklenila Devetega kralja, nič ni izpregovorila in jahali so naprej.

Jahali so in jahali, prejahali so vso noč, v jutro so prispeli v Deveto deželo pred mogočno graščino, tu je bil dom Devetega kralja.

V visokih durih je stala Deveta kraljica, mati Devetega kralja, in ponudila je polno kupo mladi nevesti: „Bleda si, mlada Breda — lepo ime mlada Breda! Pij, nevestica, na dobro zdravje!“

Mlada Breda je vzela zlato kupo, obrnila se je in izlila jo je v zeleno travo in na trdo skalo: zelena trava se je posušila, trda skala se je razdrobila!

Deveta kraljica jo je strupeno pogledala, mlada Breda pa se je oprla na Devetega kralja in ga prosila: „Moj dragi, odpusti mi, roke se mi tresó, trudna sem od žalosti in od pota, vedi me v svetlo kamrico na mojo belo posteljico, da se odpočijem.“

Kralj jo je vedel v svetlo kamrico in ko sta stopila pred belo posteljco, je mlada Breda izdrla kralju bridki meč, odgrnila je z mečem svilnato odejico in glej: v postelji je ležal, zviti v kolobar, pisan gad! Ročno je vanj vsekala meč in meč in gada vrgla skozi visoko okno na dvorišče.

Kralj je prestrašen ostrmel. Pogledal je skozi okno. Pod oknom, na trdi skali, na skali krvavi je ležala njegova mati mrtva in v prsih ji je tičal njegov meč!

Stresla ga je groza. Potem je poljubil mladi Bredi roko in je rekel: „Do tega hipa nisem vedel, da je moja mati čarovnica. Devet žena mi je umorila, tebi ni bila kos. Zahvaljena bodi, mlada Breda!“

Šla sta doli. Stopil je k materi čarovnici, izza pasa ji je izmaknil ključce in jih izročil mladi Bredi: „Kraljica bodi meni in vsemu, kar imam!“ —

In živela sta dolgo in srečno. —

Kovačeva hči — čarovnica.

ivel je kovač, ki je imel hčer, ta hči je bila čarovnica. Zaljubila se je v sosedovega sina, v najstarejšega, Janka, in zaklela se je, da ji mora postati mož. Toda Janka je bilo groza pred njo, sam ni vedel zakaj, in rajši se je obrnil na cesti, nego bi jo srečal.

Nekega dne mu reče oče: „Janko, moj najstarejši, dorasel si pod vrh, pameten si in zrel za gospodarja, mene pa tarejo leta in potreben sem počitka. Idi v svet in poišči si nevesto po pameti in po srcu. Eno leto te naj počaka, da odpravim še tvoje brate in sestre, in potem bodi poroka.“ Blagoslovil ga je in Janko je krenil na pot, kakor mu je velel oče.

Ko je prišel na križišče, ni vedel, na katero stran naj se obrne.

Pa vzleti pred njim drobna, prijazna ptičica in Janko reče: „Kamor ti, tja jaz!“

In ptička, kakor da ga je razumela, je počasi zletela pred njim, da ji je lahko sledil, s kljunčkom mu je pot kazala in za kratek čas prepevala.

Tako je prehodil tri črne gore, tako je prebrodil tri bistre vode, ptičica vedno pred njim! Ko je pa sedmič solnce priplulo izza gora, se je drobna ptičica

ustavila pri beli hišici na zeleni tratici in prijazno je potrkala na svetlo okence.

Okence se je odprlo in prikazala se je v njem deklica, rdeča ko rožica, bela kakor ajdov cvet — Janko še ni videl take! Prijazno jo je pozdravil, bila je sirota brez očeta in matere, ptički so ji bili bratci, rožice sestrice. In govorila sta in se zmenila in lepo se zaročila. In dal ji je Janko leto dni odloga — čez leto dni pride ponjo in si jo odvede na dom, le smrt bi ga zadržala. Ona pa mu je nataknila zlat droben obroček na prst in še je stopila v ograjeni vrtec in mu natrgala dehteč šopek; ta šopek je bil iz cvetja rdečega, od srca gorečega, iz cvetja belega, od srca veselega in iz

perjiča zelenega, od srca poštenega. In potem sta se ločila.

Janko se je vrnil srečno domov. Oče je bil zadovoljen z njegovim poročilom, Janko pa je pričel čediti in ličiti stari dom za prijazni sprejem mlade gospodinje.

Že se je leto nagibalo koncu, kar prične Janko nenadoma hirati in nobeno zdravilo ni bilo kos njegovi bolezni. Naredila pa mu je bolezen kovačeva hči čarovnica, huda, da [si je Janko izbral drugo nevesto in ne nje.

Dnevi so tekli, Janko je bolj in bolj medlel in ko je napočil dan, da bi moral, kakor je obljubil, priti po nevesto, se ni mogel več geniti iz svoje svitle kamrice. Žalost mu je trla srce, ko se je spominjal deklice, ki zastonj čaka nanj,¹ vije bele roke in toči grenke solze. Splazil se je s postelje k svoji slikani skrinji, dvignil je pokrov in vzel iz skrinje šopek, ki mu ga je dala na pot, šopek rdeč, bel in zelen. Poljubil ga je, pritisnil si ga na srce in tako, s šopkom na srcu, je zaspal.

V šopku pa je bila štiriperesna [deteljica; prečudna je njena moč: kdor jo ima pri sebi, vidi vse čarovnije, ki bi mu bile sicer prikrite! In zdaj se je razodelo Janku, kaj se z njim godi!

Ko je ura odbila polnoči, so se tiho odprle duri, v kamrico je vstopila ženska, ni se čulo njenega koraka, in približala se je njegovi postelji. Bila je kovačeva hči in preden se je Janko zavedel, kaj bo, že mu je vrgla konjsko uzdo na glavo. Tisti hip se je izpremenil v konja, čarovnica ga je v skoku zasedla, z

bičem ga je švrknila in že sta zdrčala skozi dimnik v zrak.

Ko blisk so letela pod njima nazaj polja, gore in reke (in ko daleč, predaleč prideta vrh visoke gore, se ustavita. Tam so imele čarovnice svoj semenj.

Kovačeva je stopila z Janka-konja, pomešala se je med druge in Janko je čul, kako jih je izpraševala.

„Tresk vas ubij,“ je rekla, „sestre, kak je vaš svet? Moj konjiček-fantiček ima nevestico, gorje ji bodi! To je moja želja: sedem let naj bolna leži, da se ji bo meso ločilo od belih kosti, potem naj umre! Kako ji naredim to?“

Prva je odgovorila: „Tresk te ubij! Vode ji daj piti, ki si zavrela v nji gada in močerada!“

Druga je rekla: „Tresk te ubij! Dobodi si las z njene glave in zakoplji jih med grobovi!“

Tretja: „Tresk te ubij! Ničesar ni treba, hirala bo sama od sebe, ker ni ponjo ljubega in ne vé, ali je nezvest ali je mrtev!“

Janka sta izpreletela groza in strah. Stresal, zmikal in zvijal je glavo in posrečilo se mu je, da si je snel uzdo, le toliko mu je še obvisela na glavi, da ni izgubil konjske podobe.

Ko je prvi petelin zapel, je bilo semnja konec in kovačeva hči se je hotela zopet pognati na Jankakonja. Tačas pa je Janko stresel uzdo z glave in izpremenil se je v svojo pravo podobo. Ročno je pobral uzdo in jo vrgel čarovnici na glavo, da je pri tej priči postala črna kobila. Janko je sedel nanjo, švrknil jo je z bičem in že sta se dvignila v zrak, ko blisk so letele pod njima nazaj gore, reke in poljane in predno je cerkovnik zazvonil dan, že sta bila v domači vasi.

Pred kovačnico je obstal Janko s kobilico in je budil kovača: „Vstani, vstani, stari kovač, da mi podkuješ mojo kobilico. Mudi se mi na dolgo pot, čez tri gore, čez tri vode, k beli hišici na zeleni tratici.“ —

Stari kovač je hitel vstajati, hitel je kovači kobilico in kobilica je po vsem telesu drhtela, ko jo je koval oče. Ko pa je bila podkovana, sta kakor blisk zopet zdrčala z Jankom, čez tri črne gore in tri bistre vode, daleč, predaleč do bele hišice na zeleni tratici.

Nevestica je bila le malo spala, ravno je vstala, na očeh se ji je poznalo, da je prejojala vso noč. Po

ograjenem vrtcu je šetala in žalostno je govorila rožicam sesticam: „Rasite rožice ali pa ne, zakaj ne bom vas več rabila! Potekel je včeraj določeni dan, toda njega, ki sem mu povila šopek iz vas, od nikoder ni, ali je mrtev ali nezvest!“

Janko si je potegnil klobuk v čelo, izpremenil je svoj glas in lepo je pozdravil: „Dobro jutro ti voščim, zalo dekle, dobro jutro in dan vesel!“

Deklica se je obrnila in ga pogledala, toda solzne oči ga niso spoznale. „Za me veselja na svetu ni,“ je odgovorila, „pri mojem srcu zdravja ni. Svojo srečo sem dala s prstanom zlatim v drugo roko, nikdar se mi več ne povrne.“

Janku je zavriskalo srce, s prsta je snel zlati prstan, nevestica ga je spoznala in preveselo je vzkliknila. Janko pa jo je prijel za beli vrat, poljubil jo je neštetokrat, vzdignil jo je k sebi na kobilico, kobilica je zletela in kakor bi trenil, so bili na Jankovem domu.

Oče je bil obeh na vso moč vesel in pričeli so ravnati svatbo.

Kobilica pa, kovačeva hči, je zbežala za domačo hišo, iznebila se je hitro čarobne uzde in potem s trudom in težavo se zvlekla v svojo kamrico. Kovač jo je pogrešal, šel je gledat za njo — pa jo najde v kamrici, v beli postelji, blede in le malo živo, roke in noge pa so ji bile od žrebljev prebite in krvave. Milo je ječala in le to je prosila, naj ji pošljejo po božjega namestnika.

Pride božji namestnik in jo izpové in ko jo je izpovedal, ga je prevzemala grozota. Nič ni rekel, nič

ni dejal, za pokoro pa ji je paternoster dal, dolg od rok do tal, naj ga zmoli do konca, konca pa ni imel ta paternoster!

Prehude so bile bolečine, ki jih je trpela, molila je venomer in si želela smrti, rane so postajale črne, smrti ni bilo!

Zopet je poslal oče po božjega namestnika, božji namestnik je prišel, usmiljenje je bilo v njegovem srcu in rekel je: „Brez odpuščenja ne bo ti rešenja! Kdor tako greši, kakor si grešila ti, ne da mu Bog zdravja, pri smrti ne zglavja, ne da mu Bog sreče, pri smrti ne sveče! Telo mu veni, kakor poleti seno, suši se mu duša, kakor v solncu ruša: odrešilka smrt se ga ogiba! Taka mu je sodba! Le odpuščenje ti konča trpljenje!“

In prosila je hči, prosil je oče in prosil je božji namestnik, da sta prišla Janko in njegova mlada žena; odpustila sta čarovnici in tisti hip je bila odrešena in je umrla. —

Mačeha in mamica.

ivela sta mož in žena in ker sta se rada imela in sta živela pošteno, jima je Bog dal hčerko. Ime sta ji dala Agata, a ker je bila njima nad vse draga, sta jo klicala Ago-Dragico.

Aga-Dragica je prelepo rastla in uspevala, komaj pa je bila tolika, da je znala govoriti in moliti, pride bela smrt in ji vzame preljubo mamico.

Mož je tožil in tarnal: „Aga-Dragica, sirota mojega srca, kdo ti bo odslej rezal belega kruhka, kdo ti nalival sladkega mlekca, kdo ti postiljal mehko posteljco, kdo ti bo česal zlato glavico? Mamice nimaš več, jaz pa sem ves dan z doma, od zore do mraka na delu! — Agica-Dragica, ne morem drugače, poiščem ti drugo mamico!“

Storil je tako. Šel je, poiskal si drugo ženo, da bo mati Agi-Dragici, pripeljal jo je na dom, potem pa se zopet lotil svojega dela, da prisluži kruhka sebi in svoji družinici.

Ko je zjutraj posijalo zlato solnčece Agi-Dragici na posteljco in se je vzbudila, se je razveselila iz srca, da ima zopet mamico, in poklicala jo je, kakor je bila vajena: „Mati, mati, mamica vi, ali me boste počesali?“

Mačeha pa je bila nejevoljna in je rekla: „Če bi tebe ne bilo, manj bi imela dela!“ In strgala je Agi-Dragici glavo z grebenom tako trdo, da ji je tekla črna kri.

Zvečer pride oče domov in vidi Ago-Drigico vso objokano. „Agica-Drigica, moja zlata dušica, povej, povej, zakaj si objokana?“

Žena pa je hitela odgovarjati: „Ne morem je pohvaliti. Ubogati ni marala, po strmem bregu je tekala, padla je in potolkla se!“

To čuvši je oče žalostno pogledal hčerko in vzdihnil: „Aga-Drigica, pridna bodi in rada ubogaj svojo novo mamico!“

Drugi dan je Aga-Drigica prosila novo mamico: „Mati, mati, mamica, prosim vas mlekca sladkega, prosim vas kruhka belega!“

Mačeha pa je bila nejevoljna in je rekla: „Laže bi živeli, če bi ne bilo tebe! V pomoč nam nisi, samo v škodo!“ Nalila ji je skledico mrzle vode, noter ji dala tri kamenčke. „Pij, ako češ, jej, ako te je volja!“

Zvečer pride oče domov. „Agica-Dragica, bleda si in objokana!“

Žena pa je hitela odgovarjati: „Nemarna je, malo-pridna je! Mleko je po tleh razlila, beli kruhek pohodila, meni pa odgovarjala!“

Oče je bil sila žalosten in kanili sta mu dve debeli solzi na kruh. „Kaj ti pravim, Agica, Dragica, sirotica! Bodi pridna, kar se da, da te vzljubi nova mamica!“

Ko je tretje jutro posijalo solnčece Agi-Dragici na trdo, nezrahljano posteljco, se je na glas razjokala: „Mati, mati, mamica, moja nova mamica, zakaj ste tako hudi name, zakaj me nikdar ne pobožate, nikdar se mi ne nasmejete, nikdar me prijazno ne pogledate!“

Mačeha pa je bila nejevoljna in je rekla: „Komu vekaš? Jaz nisem tvoja mamica, tvoja mamica na griču leži, tam ob beli cerkvi! Jaz sem le tvoja mačeha, ti nisi od mojega srca!“

Te besede so globoko zadele Ago-Dragico. Zatrta je solze in jok, hitro se je oblekla, smuknila je vzad iz hiše in ubrala pot čez travnike in log tja, odkoder ji je z zelenega grička prijazno migala bela cerkva. Kažipot in spremljevalec ji je bil domači kužek Belinček, usmiljeno solnčece ji je poljubljalo mrzli lici, rahel vetrček jo je božal z mehкими tačicami, mogočni gozd pa jo je ljubeznivo pogostil v svojih hladnih dvoranah

s sladkimi jagodami. — Ko se je solnce nagnilo k zatonu, je dospela vrh griča k beli cerkvi.

„Zvonar, boter zvonar,“ je prosila, pokažite mi, kje moja zlata mama leži, da z njo govorila bom, vse

ji potožila bom, prosila, da skoraj vrne se, ne morem živeti brez mamice!“

Boter zvonar je odvrnil: „Agica-Dragica, ali se sama upaš po svetu, idi nazaj domov k očetu! — Mati v tem črnem grobu trohne, zastonj jih kličejo tvoje solze!“ — Pokazal ji je materin grob in odšel po opravkih.

Aga-Dragica je grob zagledala in milo zaklicala: „Oj mati, mati, mamica, čujte, kliče vas Agica, vašega srca Dragica! Kaj ste mi storili, zakaj ste me zapustili! Prosim, prosim vas lepo, pridite nazaj domov! Mati, mati, mamica, brez vas mi biti ni doma!“

Tako je vekala. — Solnce je zašlo, Belinček je otožno cvilil, zvonar je zvonil avemarijo.

In Agica-Dragica je legla na grob, razgrebala je črno zemljo in premilo jokala: „Odpri se, črna zemljica, pridite, zlata mamica, pogledajte moje zlate lase, s krvjo se zdaj glave drže, tako me je česala mačeha! Mati, mati, mamica, brez vas mi biti ni doma!“

In čuj — iz materinega groba, kakor da prihaja od daleč, od daleč, čez devetsto strmin, skozi devetsto globin, je zatrepetal dolg, mil vzdih!

Aga-Dragica ga je spoznala; s svojimi belimi prstki je hitela razmetavati črno zemljo, da ji je silila gorka kri izza nohtkov. „Odpri se, črna zemljica, vstani, zlata mamica, da urežeš mi kruhka belega, naliješ mi mlekca sladkega! Doma je prehuda mačeha, ki kruhka in mleka nič ne da, nalila mi je skledo mrzle vode in noter mi

dala tri kamenčke! Mati, mati, mamica, brez vas mi biti ni doma!“

Temna noč je že ležala na grobih, iz materinega groba pa je zajechal mogočen, pretresljiv vzklik, da je Belinček cvileč zbežal in se je zvonar doma prestrašen skril pod odejo.

Aga-Dragica je koprneče poljubovala grob. „Odpr se, črna zemljica, pridi zlata mamica, da me boš pobožala, prijazno me pogledala, sladko se mi nasmejala! Mačeha, glej, me črti, oče pa se je boji! Mati, mati, mamica, brez vas mi biti ni doma!“

Stresla se je zemlja, odprl se je grob in vznikla je iz groba mamica, rajsko vsa oblečena.

„Oj mati, zlata mamica, saj vedela sem, da boš prišla! Kako si lepa in svetla, le tvoji laski osmojeni so, krilo ob robu ožgano ti je!“

Mamica je odgovorila: „Aga, Aga, Agica, mojega srca Dragica, težko je priti z onega sveta, ognjena meja obdaje ga; bolj kakor ogenj, ki gori, pa tvoja žalost me boli!“

Vzela je Ago-Dragico v mehko, gorko naročje in splavala z njo z grička v dolino: svetle zvezdice so se utrinjale za njo.

Oče je zvečer doma vprašal: „Kje je Agica-Dragica, moja zlata dušica, da je ne vidijo moje oči; ali se skriva, ali že spi?“

Mačeha je zarežala: „Kaj vem, kje je! Okoli se potepa, ciganka!“

Oče je šel prestrašen klicat in iskat jo daleč okoli hiše: Agice-Dragice ni bilo nikjer!

Za smrt žalosten je šel k počitku, mačeha pa se je veselo muzala.

Ura je bila polnoči. Tačas so se tiho odprla vrata in vstopila je rajska mamica, mil svit je šel od nje, v naročju je držala Agico-Dragico. Možu in mačehi je zastala sapa.

Neslišno odprla je rajska mamica shrambico, nalila je mleka v skledico, nadrobila je noter kruhka, da se je hčerka nasitila. Sčesala ji je glavico, zrahljala ji je posteljco, lica ji je božala, s prijaznim pogledom jo uspavala. A ko je Agica-Dragica zatisnila oči, je tiho izginila, kakor je prišla.

Mačeho je izpreletavala groza in vročina, drhtela in jokala je vso noč. Bog ji je izpremenil srce, postala je dobra, ljubeča mati Agi-Dragici. In živeli so srečno še mnogo let.

Žival se je pogovarjala.

Gospodar je imel vola in osla, z volom je delal na polju, z oslom je hodil v mlin in po kako malo reč v mesto, pa to je bilo bolj redkokdaj.

Vol je seveda več trpel nego osel pa je neki večer temu potožil. „Kje je pravica,“ je rekel, „ti še tretji del toliko ne delaš kakor jaz, pa vendar te krmijo s sladkim senom, meni pa, ki garam dan na dan, od zore do mraka, meni pokladajo samo trdo slamo.“

Osel je bil navihan in vseh zvijač poln in je rekel: „Čudo veliko, vsi me zmerjate za bedaka in zdaj naj učim modrega vola! Toda naj bo, pa me poslušaj, rogina! Jutri se stori bolnega pa boš videl, kako ti postrežejo; dali ti bodo sladke mrvice, da je boš sit do ušes.“

Res, drugo jutro se stori vol bolnega in glej, kakor je osel prerokoval, tako se zgodi, gospodar mu da namesto slame sena. Pa ne le to: ko je bilo treba na polje, pusti gospodar vola kar lepo v hlevu, naj se

odpočije, namesto njega pa vpreže osla. Tako je osel s svojim zvitim svetom zadel samega sebe!

Na polju je bilo vroče in pikali so obadi. Oslu to ni bilo všeč. Ko se torej gospodar k predpoldanci usede v hladno senco in je izpregel osla, naj se tačas pase po ozarah, se osel tiho zmaže s polja pa hajd, v bližnjo šumo! Poiskal si je hladno dolinico, kjer ni bilo nadležnih obadov, tam se je zleknil v visoko praprot, zadovoljno se je povaljal, potem pa sladko zaspal. Visoka praprot ga je prikrivala gospodarju, da ga ni našel. Tako je minil dan, zašlo je solnce, razlila se je noč, izšla je luna, osel je spal, gospodar pa blodil po gozdu in ga iskal, bal se je pač zanj, da ga v noči ne raztrgajo volkovi.

Slednjič se osel vendar zdrami — zbudil ga je lačni želodec. Skoči pokonci, stegne se in na glas zarigne, kakršno pač imajo osli navado. Zdaj ga je seveda gospodar hitro imel, zapela je palica in potepeno jo je kopital premodri osel z gospodarjem domov.

Godilo pa se je to o kresu, praprot tisto noč cveti in še tisto noč zori. Kdor pa ima praprotno seme,

ta razume vse, kar se žival pogovarja. In nekaj tega praprotnega semena se je nasulo gospodarju v čevlje, ko je stikal za oslom — ni pa vedel nič o tem.

Kako torej ostrmi, ko prižene osla domov v hlev pa začuje vola, ki se je krohotal oslu in rekel: „Bog ti plačaj dobri svet, modri pajdaš, res se da lepo počivati doma pri sladki mrvici! Kaj ne, saj so osli na svetu, naj ti delajo!“

Osel pa je bil prekanjen, prikril je svojo jezo in je rekel: „Če bi ti vedel, kar jaz vem, se ne bi smejal!“

„Pa kaj takega?“ vpraša vol.

Osel se je bal, da bo moral jutri zopet delati na mesto vola, zato se ročno zlaže: „Gospodar je naročil mesarju, da te pride jutri zaklat, ako ne boš zdrav.“

Vol se prestraši in reče: „Če je tako, pa rajši zopet slamo jem! Kdo pravi, da sem bolan? Saj sem zdrav!“

Gospodarja neznana ta prekanjenost domače živine posili v smeh, mislil je, da ga prime krč. Hitro je zbežal iz hleva in na glas se prismejal v hišo.

Ta gospodar pa je imel zelo radovedno ženo, vsaka druga beseda ji je bila „Kaj?“ ali „Zakaj?“ Seveda ga koj vpraša, kaj in zakaj se tako smeje.

Skoraj ji je povedal, pa se o pravem času spomni, da mora vsakdo umreti, kdor razodene, kar je govorila žival. Zato pravi: „Kaj se ne bi smejal, vesel sem, da sem zopet našel osla.“

Žena pa je čutila, da ji mož nekaj prikriva, in je silila: „Prisezi, da si se le zato smejal in za nič drugega, ker si našel osla!“

Priseči ni mogel, seveda ne, resnico povedati in potem umreti pa tudi ni maral — kaj storiti! Žena pa je že zagnala vik in krik: „Ti me goljufaš! Če mi ne poveš, zakaj si se smejal, ni zame več veselja na tem svetu, rajša umrem!“

Od tega hipa ni žena več govorila z možem pa tudi jedla ni več. Tako je počela tri dni in ko ji mož le ni povedal, zakaj se je smejal, je šla in si je četrty dan belo pogrnila posteljo, okoli postelje je znosila lončke z rožmarinom in cvetjem, nažgala si je šest voščenih sveč, ulegla se je na posteljo in s sklenjenima rokama se pripravila, da umre.

Mož je bil mehkega srca. Zasmili se mu žena, razjoka se in reče: „Odpusti mi, preljuba žena, vstani in bodi zopet zdrava in vesela, saj ti hočem razodeti, zakaj sem se smejal. Toda vedi, potem zapadem smrti! Zato te prosim, poprej mi napravi še zadnjo pojedino in povabi mi nanjo vse prijatelje, še enkrat bi se rad z njimi veselil in od njih se poslovil, predno ti povem, kar zahtevaš, in zatem umrem!“

Žena je bila tega zadovoljna, napravila je pojedino, povabila je nanjo prijatelje in vsi so bili dobre volje. Le gospodar je bil potrty, ni se mogel razvedriti in sredi pojedine je vstal od mize in stopil ven na dvorišče, še zadnjikrat je hotel z očmi objeti svojo mило domačijo.

Domača žival na dvorišču je bila žalostna, smilil se ji je gospodar. Edino le petelin sredi svojih žena je veselo kikerikal.

Pes je nanj zarenčal: „Kurent kurji, kaj rigaš?
Ali nimaš nič srca, ko vidiš našega ubogega gospo-
darja, ki bo moral umreti!“

Petelin se je odrezal: „Kaj mi mar! Zakaj pa je tak bedak naš gospodar! Glej mene, koliko imam jaz žena in jih vladam, gospodar pa ima eno samo, pa da bi tiste ne mogel?“

To je gospodar čul. Pa se mu je zasvetilo! Ob voglu hleva je ležal konec debele vrvi, ta konec je pobral in ga porinil v žep. Potem se je vrnil v hišo, sedel je za mizo in je bil tako dobre volje, da so se vsi čudili. Pel je, trkal in pil s prijatelji, dokler se niso razšli.

Žena je komaj čakala, da sta bila sama, potem pa je hitela, zdaj ji naj le kar koj pove, zakaj se je smejal. Gospodar pa ni rekel drugega kakor: „Zato!“ Potegnil je iz žepa vrv in pričel z vrvjo opletati ženo po hrbtu, opletal jo je tako dolgo, dokler ni rekla, da že dovolj ve in da ji ni treba več praviti.

In živela sta še mnogo let in zelo srečno. —

Omer in Omerka.

Tri so device kresovale. Na beli cesti sredi vasi so netile kres, veselo so rajale okoli kresa in zraven prelepo prepevale. Njih petje se je razlegalo čez polje in brdo daleč v drugo deželo, tam je živel mladi Omer s svojo majko.

Zbudil se je mladi Omer sredi noči in poklical je svojega vernega hlapca. „Ali čuješ glas, ki prihaja od izhoda? Ali je to glas drobnih ptic, ali je to glas čistih devic? Obrzdaj, obrzdaj konjiča dva, da pojezdiva za glasom!“

Sedla sta ročno na iskra konjiča in pojezdila proti izhodu, odkoder je prihajal glas, čez zeleno brdo, čez ravno polje in priletela sta sredi vasi, kjer so kresovale tri device, kresovale in lepo prepevale.

Omer je stopil s konja in prijazno vprašal: „Katera izmed vas poje najlepše?“

Odgovorila mu je najstarejša, uljudno se mu je poklonila in nasmejala: „Jaz sem hči župana, ki ne dela drugega, nego preštevle bele tolarje, jaz pojem kakor veliki zvon.“

Odgovorila mu je druga: „Moj oče, oskrbnik, ne dela drugega, nego meri rumeno pšenico. Jaz pojem kakor drobni ptič.“

Tretjo pa je bilo sram, obrnila se je, da odide stran, pa Omer jo ustavi in reče: „Povej še ti, kdo si in kako poješ!“

Odgovorila je: „Omerka sem, uboge vdove hči, in pojem le tako, kakor znam, reva.“

Omer ji je podal roko in rekel: „Omerka od izhoda, ti boš moja žena, druga nobena! Še jutri pošljem svojo majko, da te zasnubi.“

Lepo sta se poslovila in Omer je z vernim hlapcem odjahal nazaj proti zahodu čez širno polje, čez zeleno brdo, na materin dom.

Drugo jutro mu veli mati, siva je bila in stara: „Omer, moj sin, čas je, da se oženiš! Kam ti grem prosit neveste?“

„Nikamor drugam, ljuba majka,“ je odgovoril Omer, „nego na izhod k Omerki devici, ta bo moja žena, druga nobena, njej sem dal svojo vero!“

Majka ga je zavrnila: „Ne maram neveste od izhoda, ne maram Omerke, nepoznane in revne! Poiščem ti nevesto od zahoda, košato in bogato, to vzameš!“

Tako je storila. Šla je snubit deklico z zahoda, sto svatov jo je spremljalo, ne eden več, ne eden manj, in ko so se vrnil z nevesto, se je ravnala poroka. Hrupno in veselo je bilo ženitovanje, tri dni in tri noči so sedeli za polnimi mizami nevesta in mati in svatje, jedli so in pili, trkali in si nazdravljali in tri dni in tri noči so jim godci godli okroglo: „Ditum ditum hopsasa, ditum ditum daja.“

Ni pa bilo med veselimi svati ženina Omerja. Sam je sedel v tihi kamrici, na slikani skrinjici, in pisal je drobno pisemce: „Oj Omerka moja zlata, gotovo si že čula o moji poroki in zdaj misliš trojno misel. Prvič misliš, da sedim med svati poleg neveste; ako sedim, nikdar naj ne vstanem! Drugič misliš, da nevesti poljubljam lice; ako ji ga poljubim, usahnejo naj mi usta! Tretjič misliš, da bom počival poleg svoje neveste; ako bom počival, nikdar se naj ne prebudim! To daj Bog! Omerka, mila moja devojka, moje srce je tvoje, pridi mi naproti čez ravno polje, čez brdo zeleno!“

Napisal je to pisemce in ga dal vernemu hlapcu, da poleti z njim na izhod k Omerki devojki.

Omerka devojka je dobila drobno pismo v roke in se ga močno prestrašila. Jokala se je in napisala je odgovor: „V gori visoki je hladen vodnjak, v hladnem vodnjaku je gruda snežena, vzemi, moj Omer, grudo sneženo in jo pritisni na svoje prsi! Kakor se bo ta gruda talila, tako se za taboj tali mi srce. Danes tri dni ti pridem naproti!“ Napisala je drobno pismo in ga dala vernemu slugi, naj ga nese svojemu gospodu.

In ko je odposlala pismo, si je naročila v hišo krojača, čevljarja in mizarja, da ji hité pripravljati poročno obleko in balo. In še je poslala po opletenke, po najljubše ji prijateljice, da jo lepo opletajo, še lepše jo oblačijo, kakor gre za veselo poroko.

Omerka ni kazala svoje žalosti, šalila se je in se smejala pa so jo izpraševale opletenke, zakaj je tako zlate volje, in Omerka jim je odgovorila: „Kaj ne bom vesela, ko imam krojača v hiši, ki mi dela in mi šiva lepo belo srajčico: ne predolgo, ne prekratko, saj ne bom plesala v nji.“

In ko so jo v drugič vprašale, jim je zopet odgovorila: „Kaj ne bom vesela, ko imam čevljarja v hiši, ki mi dela in mi šiva lepe nove čevljice: ne prevelike, ne premajhne, saj ne bom plesala v njih.“

In še v tretjič jim je povedala, da je vesela, ker ima mizarja v hiši: „On mi dela, on mi struže lepo novo hišico, ne predolgo, ne prekratko, saj ne bom plesala v nji.“

Ko pa napoči tretji dan, je skrivaj izginila z doma
— odšla je Omerju naproti.

Sredi širokega polja sta se srečala. Srečala sta se, nič nista rekla, le objela sta se in umrla od prevelike tuge. To je gola, čista resnica!

Našli so ju mrtva in hoteli so ju pokopati v skupen grob.

Toda Omerjeva majka ni dala. „Daleč narazen,“ je ukazala, „vsakega na svojo stran cerkve!“ In tako se je zgodilo. Zakopali so ju: njega na zahodno stran cerkve, njo na izhodno. —

Leto je teklo in glej čudo: iz njegovega groba je pognala trta muškateljna, visoko se je vzpela po zidu na streho in še čreznjo. Iz njenega groba pa je vzklila rožica rumena, poganjala je više in više in preko cerkve se združila s trto.

Mimo je peljala uglajena steza, po stezi so se šetali ljudje in se čudili: „Moj ti Bože, čudo veliko, ali sta to mož in žena, ali sta to brat in sestra, ko se trta okoli rože vije?“

Oni, ki so znali, so povedali: „Nista mož in žena, nista brat in sestra, nego dragi sta in draga od zahoda in izhoda. Živima ni majka dala se ljubiti, pa se ljubita sedaj trta in rožica.“

Čudo se je hitro razneslo po vsi deželi in vsa dežela je žalovala za Omerjem in za Omerko. Žalovala je tri dolga leta: leto dni se niso pele pesmi, dve leti se niso glasile citre, tri leta so nosili črno!

Prav ne stori, kdor daleč svojo hčer moži.

Prelepa dolina šentjernejska, v nji je živel bogat kmet, imel je ženo in tri otroke, dva sinova in hčerko, ta hčerka je bila lepa, da je lepote njene glas segal v deveto vas in še dalj, daleč čez mejo dežele.

Pa se je zgodilo, da je kmet jarem prirejenih volov gnal v bližnji trg — tam je bil sejem — da jih proda. Kupčija se mu je obnesla in vesel lepega dobička se usede v krčmo, pri poliču vina je hotel pričakati večerni hlad, potem bi se odpravil domov. Pa mu prisede k mizi možak, brke je imel do ušes, črne, svetle oči in velike, ostre zobe. Bil je živ in zgovoren, besede je zavijal po tuje in vse je vedel o kmetu, kdo je in odkod, in o njegovih ljudeh, to se je zdelo kmetu kaj imenitno.

Sedela sta, pila in se smejala in tujec je tako napeljal, da sta pričela kvartati.

Skraja je kmet dobival. Dobiček mu je dajal pogum, stavljaj je več in več — kar se sreča obrne na tujčevo plat! Ni trajalo dolgo, pa se je ves dobiček in za dobičkom še izkupiček za voleta iz kmetovega mošnjička preselil v žepe tujca.

Kmeta je bolela izguba, še bolj ga je bilo sram, kaj poreko doma, če se vrne s sejma brez volov in brez denarja. Tujec pa se je smejal in ga tolažil; sreča je opoteča, je dejal, naj le naprej igra, in ponujal mu je novce nazaj na posodo. Kmetu je pijača jemala trezni preudarek in nadaljevala sta igro. Toda kvarte so mu slabo padale, slabo in slabše — tujec jih je znal mešati! Kmet je bil kakor slep od vzbujene strasti: ko je izgubil ves posojeni denar, igral je naprej na vero! Tako je izgubljal goved za govedjo, konja za konjem in še gozd in še travnike in še njive in nazadnje še hišo, svoj in svoje družine ljubi dom. Tačas se je spomnil svojcev. Stemnilo se mu je pred očmi in davil ga je obup.

Tujec pa se je sklonil čez mizo in mu šepetnil: „Nič se ne boj, vse ti vrnem, domačijo in vse, še denar povrh, če za ženo mi daš svojo hčer!“

Težek kamen se je odvalil kmetu s srca, hitro je zgrabil tujčevo roko in udaril vanjo, hitro mu je dal besedo in vero. Dogovorila sta se, da v treh dneh pride tujec po nevesto in bo poroka.

Hči je bila žalostna, ko je izvedela, da jo je oče zaročil tujemu človeku daleč v neznane kraje, toda vajena je bila spoštovati starše in jih ubogati brez prigovora.

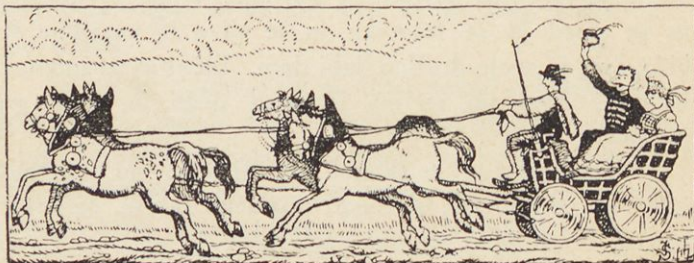
Le mlajšemu bratu, najrajša ga je imela, je potožila svojo žalost, dala mu je za spomin zlat prstan in še ga je vprašala: „Bratec moj mlajši, ki te imam najrajši, kdaj se vidiva spet?“

Brata je skrbela njena možnost na tuje in odgovoril je: „Kaj se mi zdi, sestra ti, to se takrat namerilo bo, kadar na petek nedelja bo!“

Sestra je zavekala: „To nikoli ni bilo in nikoli ne bo, ne bo te več videlo moje oko!“

Brat je rekel: „Bog daj drugače!“ Bilo mu je prehudo in skril se je tretji dan v šumo, ko je prišel ženin s štiriindvajsetimi svati po nevesto.

Bogate darove so ji pripeljali, staro, prečudno zlatnino in srebrnino in dragoceno, tuje blago. Svatba je

bila kratka, pa hrupna. Po svatbi so se jadrno odpeljali z blede, mlado ženo.

Daleč, predaleč so se vozili, slednjič so dospeli na ženinov dom.

Ženinov dom je stal na samem, imel je železne duri in zamrežena okna, pod vso hišo so se razprosti-

rale široke, obokane kleti, na dvorišču za hišo so režali divji psi in prenašali dolge, bele kosti, za dvoriščem se je pričenal temen gozd.

Žena je plaho gledala novi dom, mož pa jo je vedel v gorenjo hišo in tam ji je rekel: „Ta moj dom je zdaj tvoj dom. Tri leta sem koprnel po tebi, tri leta in pol, zdaj te imam! Rad ti bom izpolnil vsako željo, eno pa te prosim, ne pozabi: moja žena si, kar sem jaz, to si ti, moja radost je tvoja radost, moja žalost tvoja žalost, če ne moreš hvaliti, pa molči!“

Težko se je mlada žena privajala novemu življenju. Včasih je bila po več dni sama doma, če je mož s svojimi hlapci odhajal po neznanih opravkih. Tiha groza jo je dušila v takih nočeh, v spanju je čula čudne ropote, peket konjskih kopit, zamolkle klike, loputanje duri, moža pa ni bilo blizu, niti nobenega hlapcev.

Razodela je možu, kako grozo prestaje, ko ga ni doma. Mož pa se je smejal, bliskali so se mu ostri zobje in rekel je: „Moja žena ne sme biti zajec! Glej, kaj sem ti prinesel!“ In dal ji je par krasnih uhanov, rekel je, da so povrhnji dobiček iz dobre kupčije. Zvečer pa je pripravil veselo gostijo za vso družino, godli so cigani, pelo se je in plesalo v pozno noč, toda veseli hrup ni mogel zatreti skrbi in žalosti v srcu mlade žene.

Tako se je iztekalo leto.

Neki dan je bil mož s svojimi štiriindvajsetimi hlapci zopet z doma. Ni povedal, kdaj se vrne. Mlada žena se je ta dan posebno otožno spominjala na pre-

tekla lepa leta med svojci, na očeta, na mater, na oba brata, njih vseh že tako dolgo ni videla. In ko je zvečer zaspala, se ji zasanja, da vidi mlajšega brata, ki ga je imela najrajša: pogrezal se je v grob in z roko jo je pozdravljal! Zbudila se je v solzah, bilo jo je čuda strah in nažgala si je luč.

Komaj pa nažge luč, že začuje ropot in prepir, koraki so se bližali njenim durim in v sobo je stopil njen mož, vroč, rdeč in osoren. „Kaj bdiš? Čemu ta luč? Na kaj prežiš?“

Zbala se je njegovega pogleda in je rekla, da ji le skrb zanj ne da spati.

Pomiril se je in ji je velel, naj brez skrbi zaspi; prišel je le za hip domov, je rekel, nujni posli ga kličejo zopet odtod. „Na, norica,“ je rekel, „ko se naspiš, oglej si igračke, ki sem ti jih prinesel!“ Vrgel je na mizo škatljico in odšel in v hiši je skoraj zavladal mir. Mladi ženi pa vso noč ni izginila izpred oči grozna podoba ubogega brata in težko je pričakovala dne.

Zgodaj je vstala in ko je zagledala na mizi škatljico, spomnila se je moževega darila to noč. Vzela je škatljico v roko in sedla k oknu. Dvignila je pokrov in zalesketala ji je pred očmi dragocena zlatnina, uhani, igle, prstani in drugi lišp. Med prstani pa je bil eden, tega je vzela iz škatljice in ko ga je obračala in gledala, ji je zastalo srce in oprla se je na polico pri oknu, da ni zdrknila na tla; spoznala je prstan, ki ga je dala mlajšemu bratu v spomin pred poroko!“

Čutila je, bratu se je zgodilo nekaj groznega! Neznana sila jo je gnala, le hitro odtod in domov! Drhtela je, brisala si mokre oči, tavalala po sobi, oblačila se in zraven obupavala, da je tako počasna in zmedena.

Pa se tisti čas pridrvi po cesti hitri jezdec, pred hišo obstane, zaškipajo težke duri. In mlada žena, predno je pogledala skoz okno, že ga je čula po stopnjicah, klical je njeno ime in zdajci je spoznala glas, bil je ljubi glas starejšega brata! Odprla je duri, zletela mu je v naročje, zaihtela je in omedlela.

Skrbno je nesel brat preljubno sestrice na belo posteljco. Ozrl se je po izbi, videl je zlatnino v škatljici, posebej na polici je ležal prstan, spoznal ga je, da je mlajšega brata, in spravil ga je.

Sestra ko je odprla oči, se je brata oklenila okoli vratu in prva ji je bila beseda: „Kaj se je zgodilo ubogemu mlajšemu bratu?“

Starejši brat jo je prijazno pobožal in je odgovoril: „Mlajši brat te pozdravlja in tudi tvojega moža, oženil se bo in pošilja me, da vaju povabim in spremim na njegovo svatbo.“

Sestra se je globoko oddehnila, vesela, da je njen strah bil prazen. Prijazno sta se pogovarjala z bratom in čakala moža.

V mraku se je s hlapci vrnil mož. Bil je dobre volje in glasen. Brata je začuden pogledal, pa ko mu je ta z lepo besedo izročil povabilo na mlajšega brata svatbo, mu je udaril v roko in rekel, da jutri na vse zgodaj odrinejo. In zvečer je bila bratu na čast bogata

gostija, godba in ples, brat in mož sta si napijala, se objemala in poljubovala in po dolgem času se je tudi mlada žena zopet enkrat od srca smejala.

Drugo jutro še pred zoro so se odpravili na pot mož, žena in brat, štiri konje so imeli vprežene, dirjali so kakor vrag in mož in brat sta po poti vriskala in streljala, kakor se spodobi svatom. Proti večeru so se približali vasi, kjer je stal žene rojstni dom. Z visokih lin se je čulo premilo zvonjenje.

Sestro je stisnilo pri srcu in je rekla: „Čuj, preljubi bratec ti, kaj tako žalostno zvoni?“

Brat jo je rahlo prijel za belo roko in je odgovoril: „Le tiho, tiho, sestra, naša je navada ta, oј navada blažena, ko solnce za goro stoji, da povsod lepo zvoni.“

Zavili so k hiši in zapeljali na dvorišče.

„Kaj, vraga, žagajo in zbijajo v hiši?“ je vprašal mož in je postal.

Zasmejal se je brat in rekel: „Bališče bratu delajo, še skrinjo mu narejajo.“ Prijel je moža pod pazduho in ga veselo vedel čez stopnjice v vežo.

Na pragu jim pride naproti mati.

„Preljuba moja mati,“ je zaklicala žena in jih objela, „recite mi, razkrite mi, kaj v naši hiši se godi, zakaj se vam solze oči?“

Mati je odgovorila: „Jokam se zaradi neveste, ki mi je vzela sina.“

Odprla je duri. V ozki kamrici sta goreli dve vrsti visokih sveč, med njima je ležal na mrtvaškem

odru mlajši brat. Bled je bil, brez krvi, roki je imel sklenjeni na prsih, prst pa, ki mu je sestra nanj nateknila prstan, je bil odsekan.

Mož je pogledal mrliču v lice, obledel je in se zasukal. Toda za njim je stal brat, z močno roko ga je zgrabil za vrat in podrl na tla. Prihitela je družina, zvezala ga je in vrgla v klet.

Še tisto noč so odjahali vojaki na ujetega roparja dom in uklenili njegove hlapce in pajdaše.

Desetnica.

ivela sta gospod in gospa, oba mlada, lepa in bogata. Imela sta devet otrok, same deklice, in sta bila od srca jih vesela.

Neki dan sta se po svoji ljubi navadi zopet spre-
vajala po visokem gradu in gospod je pogledal gospé
v črne oči in je rekel: „Bog daj nama še desetega otroka“,
in gospa je odgovorila: „Bog ga nama daj, toda sinka,
ne hčerke, kajti če dobiva deseto hčer, ji bo po starih
knjigah sojeno, da mora z doma in brez miru in sreče
po svetu.“

In res, zgodí se, da se jima rodi dete, deseto dete,
toda ne sinek, ki sta si ga želela, ampak hčerka, deseta
hčerka. Ime sta ji dala Alenčica.

Alenčica še je redila in je rásla, telesa je bila šib-
kega in tihe, svoje pameti, govorila ni mnogo in rada
je bila zamišljena. Gospodu in gospe se je smilila za-
radi sojene ji nesreče in bolj sta jo rada imela ko druge.
Kadar ji je mati kruha dajala, vsakikrat se je milo jo-
kala. Alenčica je to videla in začudena je vpraševala:

„Mati moja, kaj je to? Ko drugim kruha režete, veselo se jim smežete, ko meni pa ga dajete, vselej se milo jokate!“

Mati je dolgo prikrivala vzrok svoje žalosti, a ko je Alenčica dosegla štirinajst let, ni ji dalo več molčati, glasno se je razjokala in je hčerki povedala: „Kaj se ne bi jokala, ko si deseta hči, desetnica, in ti je zato po starih knjigah namenjeno, da moraš z doma in brez miru in sreče po svetu! Pa saj te ne pustim po svetu, šibka moja hčerka, in ako bo že morala katera z doma, naj pa gre namesto tebe starejša hči Marjetica, starejša je, močnejša je, laže bo hodila, laže se psom branila po tujih cestah.“

Alenčica pa je ostala mirna in ni se ustrašila materinih besed. „Kakor mi je sojeno, tako bodi!“ je rekla.

Šla je tiho na ograjeni vrtec, rožice so se pregibale za njo, in ko se je prijazno z njimi pogovarjala, prileti drobna ptičica, v kljunčku je držala prstan zlat, izpustila ga je Alenčici v belo roko in je prelepo zapela: „Alenčica, desetnica, mati naj speko popotnico, vanjo zamesijo ta zlati prstan, in ko bo popotnica rumena in spečena, naj jo razrežejo na deset kosov, za vsako hčer en kos, katera dobi prstan, ona mora v desetino, v tujino.“

Alenčica je pomerila prstan, bil ji je prav in všeč, nesla ga je materi in ji verno sporočila, kakor ji je naročila drobna ptičica. „Ne žalujte, mati,“ je rekla, „če mi je namenjeno, da moram jaz po svetu, doma ne bi našla sreče!“

Mati je ubogala, spekla je popotnico, zaznamovala si je pa konec, kamor je zamesila zlati prstan. Sklenila je v svojem srcu, da ga da starejši hčeri, Marjetici, češ, starejša je, močnejša je, laže bo hodila, laže po tujih cestah se psom branila. In ko je bila popotnica rumena in pečena, razrezala jo je na deset kosov in dala vsaki hčeri enega. Alenčica komaj je v svoj kos vgriznila, koj je začutila zlati prstan.

Mati je vprašala: „Katera je dobila prstan?“ in pogledala je Marjetico, mislila je: ta ga ima. A vse so dejale: „Jaz ne!“, le Alenčica je molčala, zlati prstan je v rokah držala. Nateknila si ga je na prst, milo se je nasmehnila in potem je rekla: „Bog vas obvari, mati moja, Bog vas obvari, oče moj, in Bog vas obvari, devet sestic, jaz moram v desetino, v tujino!“ Navezala si je culico in se pripravila na pot.

Mati je zaplakala: „O, bridkosti mojih je dosti! Ko odhajaš, vsaj to povej, ali se kdaj povrneš v gosti?“

In desetnica je odgovorila: „O, tudi mojih bridkosti je dosti, dolga bo pot mi, neznana bo pot mi, nemara takrat šele pridem vam v gosti, kadar trikrat svet obšla bom, ko se sedem zaporedom praznikov bo posvečevalo, dve nedelji vkupe praznovalo!“

Mater so dušile solze in ihteč je govorila: „Preveč mojih je bridkosti, zdaj vem, nikdar ne vrneš nam se v gosti!“

Desetnica jo je žalostna poljubila in ji odvrnila: „Če me mimo pot pripelje, Bog ve, če me še spoznate.“

Slekla je svilen obleko, oblekla si raztrgano in načela svojo pot. Klicale so jo sestre nazaj: „Alenčica, pomudi se, glej, starši omedlujejo!“ in prosili so jo: „Alenčica, vsaj enkrat še se obrni nazaj, da te zadnji-krat vidimo v obraz.“

Toda ona je rekla: „Kaj se bom obračala, vam srce podirala, zgodi se, kar mi je usojeno!“ In šla je naprej.

Šla je in ni vedela, kje bo kosila, ni vedela, kje bo večerjala, kje bo nočila. Toda ni imela skrbi zato; ves svet ji je bil pogrnjena miza, ves svet ji je bil dom. Tiček in riba, psiček in srna, studenec in skala, drevo in cvetlica so ji bili bratje in sestre, so jo spremljali, jo kratkočasili, jo varovali in jo redili.

In privedla jo je pot skoz temen gozd. V gozdu jo je zalotila noč, Alenčica je trudna sedla pod košati hrast in rekla: „Ljubi hrast, bratec po Bogu, nocoj bom pri tebi prenočevala.“ Toda hrast je zamajal svoje veje in jo posvaril: „Beži izpod mene, desetnica, sestra po Bogu, nocoj bo strašno treskalo, kadar bo prvič treščilo, bo precej v mene treščilo.“ In desetnica se je lepo zahvalila hrastu, stopila je naprej in ko pride pod visoko smreko, se je trudna ulegla pod njo. Toda visoka smreka je zašumela z vrhom in rekla: „Beži izpod mene, desetnica, sestra po Bogu, nocoj bo strašno treskalo, kadar bo drugič treščilo, bo precej v mene treščilo.“ Desetnica se je zopet lepo zahvalila in šla naprej, da je prišla pod zeleni gaber, zeleni gaber pa jo je prijazno sprejel in pozdravil: „Le mirno zaspi,

desetnica, sestrice po Bogu, ne boj se nevihte, v me nikdar ne trešči, ker je svoje dni sama Devica Marija počivala pod gabrom.“ Ponoči je treščilo v hrast in v smreko, desetnica pa je zjutraj zdrava zapustila svojo zeleno posteljco pod prijaznim gabrom in krenila naprej, kamor jo je vodila neznana pot, iz dežele v deželo, brez kraja in miru.

Po besedi in vedenju so jo ljudje spoznali, da je deseta sestra, in nobena hiša je ni pustila mimo brez

daru; toda nikoder ni obstala in če so ji še tako dobro stregli — ampak gnalo jo je dalje.

Tako je hodila sedem let, prehodila je dežele od jutra do zahoda, pa pride neki večer pred graščino, notri so hrupno godli godci. Na pragu je stal gospod in je sprejemal svate. Spoznala je svojega očeta.

Globoko se mu je priklonila in lepo ga je poprosila, da bi jo imeli čez noč v graščini. Gospod je ni spoznal. „Sirota raztrgana,“ ji je rekel, „pojdi, le pojdi noter v kuhinjo obokano in prosi gospo, da te obdrže čez noč!“

Notri v kuhinji obokani, ob ognjišču je sedela gospa, njena mati, in je vzdihovala: „Danes praznujemo vesel dan, bil bi pa še veselejši, če bi bila doma tudi najmlajša hči, najmlajša hči Alenčica, sam Bog vé, ali še živi in kje jo nosijo tla.“

Desetnica se ji je globoko priklonila in lepo jo poprosila, da sme to noč ostati v gradu.

Gospa je ni spoznala in jo je zavrnila: „Umazana si, mršava si, nikjer te nimamo imeti. Danes možimo starejšo hčer Marjetico, hiša je polna daljnih ljudi. Pre-nočuj, sirota, koder veš in znaš, saj tudi moja najmlajša hči, preljuba moja Alenčica, Bog ve, kje pod milim nebom noči! Le pojdi, pojdi v božjem imenu, pri nas ne moreš prenočiti.“

Desetnica se je okrenila, krvavo solzo je potočila, in ko si jo je brisala z drobno roko, zalesketal se ji je na prstu zlati prstan. Mati ga je s čudom zagledala, uprla je oči v deklico, spoznala jo je, zakričala je, širila je

roke in se hotela vzdigniti, pa je omedlela. Desetnica se je žalostna ozrla nanjo, potem je odšla iz graščine. Zagrnila jo je temna noč, iz graščine so klicali za njo, toda priklicali je niso. — Zelena ledinica ji je bila blazinica, zelena vejica ji je bila odejica.

In pot jo je vodila zopet naprej iz dežele v deželo, kakor ji je bilo sojeno. Pisani gaji in tihi logi so ji razodeli marsikako skrivno moč, več je vedela nego navadni ljudje, mnogim je pomagala. Obstanka pa ni imela nikoder in usoda jo je gnala po širnem svetu, od zapada do jutra in nazaj.

Preteklo je zopet sedem let. Čez zeleni breg je prihajala desetnica pa je začula milo zvonjenje. Ustavila se je pri prvi hiši in vprašala, kaj zvoni tako milo. In povedali so ji: „Grajska gospa že mesec dni umira in ne more umreti, devet hčera ji kleči ob postelji in ji moli za odrešenje in za srečno smrt, a gospa milo vzdihla, solze toči in umreti ji ni moč. Zdaj pojó še zvonovi, da ji olajšajo smrt.“

Desetnica je zletela v grad. V beli kamrici, na beli posteljci je ležala grajska gospa, njena rodna mati, milo je ječala in mokre so ji bile oči. Okoli pa je klečalo devet hčera, bile so črno oblečene in glasno so molile.

Desetnica je tiho stopila k vzglavju in z drobno roko je pogladila materi mrzlo čelo in vroče oči in mati je začutila in videla zlati prstan na drobnih roki, pomirila se je in v srečnem smehljaju je izdihnila svojo dušo.

Desetnica pa je tiho, kakor je prišla, zopet zapustila belo kamrico in visoki grad, nikdo je ni spoznal, naprej je šla svojo pot, zemlja je pila njene grenke solzice, vetrič ji je hladil vroča lica, tiček droban ji je tolažil srce. Naprej je šla, nikdar več je ni bilo v domači kraj. Morebiti še živi, morebiti je umrla,

al' na polju, al' na cesti,
Bog ve, na katerem mesti . . .

Gospod in hruška.

Vroče je bilo, gospod je sedel pri kosilu in v potu svojega obraza se trudil z vilicami in z nožem. Ko ni mogel več, je globoko vzdihnil, naslonil se je nazaj in pričel je presti čas. Kdor ne ve, kako se prede čas, temu bodi povedano, da se čas prede takole: kazalec ene roke se upre v palec druge, kazalec druge pa v palec prve, potem se en palec in kazalec ločita, da se v polukrogu zopet poiščeta, nakar drugi palec in kazalec nastopita enako pot in tako lepo naprej.

Tako je delavni gospod marljivo predel čas in gledal predse, in ko je bilo napredenega že precej vatlov časa, mu je pogled obstal na lepih rumenih hruškah, ki so vabljivo visele zunaj na vrtu prav pred oknom.

„Lačen nisem,“ je rekel gospod, „ali te vrste hruške poznam; niso ne presladke, ne prekisle in močno sočnate so, dobre bi bile za žejo!“

In gospod je poklical medveda, da natrese hruške z drevesa in mu jih prinese. Imel je medveda v službi, da mu je ravnal čebele.

Medved se je udano priklonil in je odhacal ven na vrt. Ko pa pride do hruške, mu šine v glavo po-

mislek, ali je dolžan otresati hruško ali ne, ker je nastavljen le za čebele. Sedel je v senco in premišljeval to vprašanje.

Gospod je sedel za mizo, puhal je sapo skozi debele ustnice in gledal je in čakal, da se potrese drevo in doli padejo hruške. In ker je bil tak, da ni mogel niti za hip biti brez dela, je predel čas. Napredel ga je zopet en vatel, dva vatla, napredel je tri vatle, hruške pa so še zmeraj mirno visele na drevesu in vablivo se mu smejale skozi okno.

„Ali bo kaj, ali ne bo nič,“ je rekel in je zaklical lovca. „Lovec, stopi, stopi s puško za medvedom, tebe se boji — da mi že skoraj potrese to hruško, da bodo hruške doli padale!“

Lovec se je vzravnal, vojaški je pozdravil in je odkorakal iz sobane: ena dve, ena dve. Zunaj pa je zamrmral, sedel na prag, potegnil pipico iz žepa, kamor jo je bil v hitrici vteknil, zapalil si jo je in potem rekel: „Zdajle je opoldanski premor in počitek in je ni pravice, ki bi me silila k delu!“ Tako je mrmral, sedeč na pragu, in je žulil svojo pipico, gospod pa je čakal za mizo, gledal hruško in cedil sline. Čakal je in čakal, toda hruške so mirno visele pred oknom, medved ni tresel drevesa, lovec ni streljal medveda.

Gospoda je obšla žalost. „Tako se godi na svetu“, je rekel, „dobrota je res sirota! Kako lepo ravnam s svojo družino, kako krščansko, in v zahvalo imam, da niti hruške ne dobim na svoj ukaz. Zoper mojo voljo me silijo v strogost.“ Poklical je palico. „Palica“, ji je

ukazal, „srce mi krvavi, ali jaz ne morem drugače! Idi in udari lovca, da bo lovec streljal na medveda, da bo medved potresel to hruško, da bodo hruške doli padale!“

Palica se je do tal priklonila in je zaplesala skozi vrata. Zunaj pa se je izpodteknila ob sedečem lovcu in je padla na vse štiri. Lovec jo je pobral, ji strkal prah in jo potem vprašal, kam se ji tako mudi.

„E,“ je rekla palica in malo sram jo je bilo, „tebe naj udarim, ker ne streljaš medveda, da bi medved potresel hruško, da bi hruške doli padale.“ —

„Saj nismo neumni“, se je zasmel lovec, „da bi se pretepali med seboj, danes ti mene, jutri jaz tebe, kakor se bo sanjalo gospodu. Vsi smo enaki reveži sužnji in najboljše je za nas, da zvesto držimo vkupe, eden za vse, vsi za enega!“ —

Palica je odgovorila: „Jaz sem neumna ženska, ne razumem postav, ali zdi se mi, da prav govoriš! Sploh imaš ti dokaj lepšo brado, kakor jo ima gospod!“

Gospod pa je čakal in čakal, predel je čas, cedil je sline, toda hruške so mirno visele pred oknom, medved ni tresel drevesa, lovec ni streljal medveda, palica ni tepla lovca.

Gospod se je razsrdil. „Glej, glej,“ je rekel, „družina se mi torej očitno upira! — Nič več ni poštenja na svetu, ne vere! Le počakaj me, druhal, jaz ti pokažem! — Ogenj!“ je zaklical, „ogenj, ukažem ti, idi tja in ožgi mi brez usmiljenja palico, da bo palica udarila lovca, da bo lovec streljal medveda, da bo medved potresel to hruško, da bodo hruške doli padale!“

Ogenj se je tako udano priklonil, da je poliznil tla, in švignil je ven. Zunaj pa so si pravkar ležali okoli vratu drevo, medved, lovec in palica in si prisegali večno pobratimstvo. Ta prizor je tako ogrel ogenj, da je skočil na klop in v plamenečih besedah iskreno nazdravil vročemu bratoljubju, ki vsem žari v vnetih srcih.

Gospod je čakal, čakal je in čakal in naposled je obupal. Vstal je, šel je skoz sobo, odprl je duri in stopil je na prag.

Stopil je na prag in hotel je reči — pa ni mu bilo treba ničesar: ogenj ga je zagledal, skočil je s klopi, zbehan je švignil semtertja in ožgal palico, palica je prestrašena udarila na desno in levo, zadela tudi lovca in ogenj in medveda, lovec je streljal, kamor je neslo, zadel je medveda v šapo, gospoda pa v nogo, medved je zatulil in se zaletal v hruško, hruške so doli padale, okoli drevesa pa so se drvili medved, lovec, palica, ogenj in gospod. Drvili so se in pomendrali so vse

lepe, rumene hruške, ogenj je zadel ob streho in jo zapalil, vsa družina je zbežala in ostala sta sama drevo in gospod.

Gospod je sedel v travi, brisal si je rano in žalostno je gledal gorečo hišo.

Drevesu pa ni dalo miru, moralo je razodeti svojo modrost in je izpregovorilo: „Kaj ti pravim, gospod! Sam bi šel po hruške, pa bi vsega tega ne bilo!“

To je res! Toda pomislite, kje bi bila potem ta historija! —

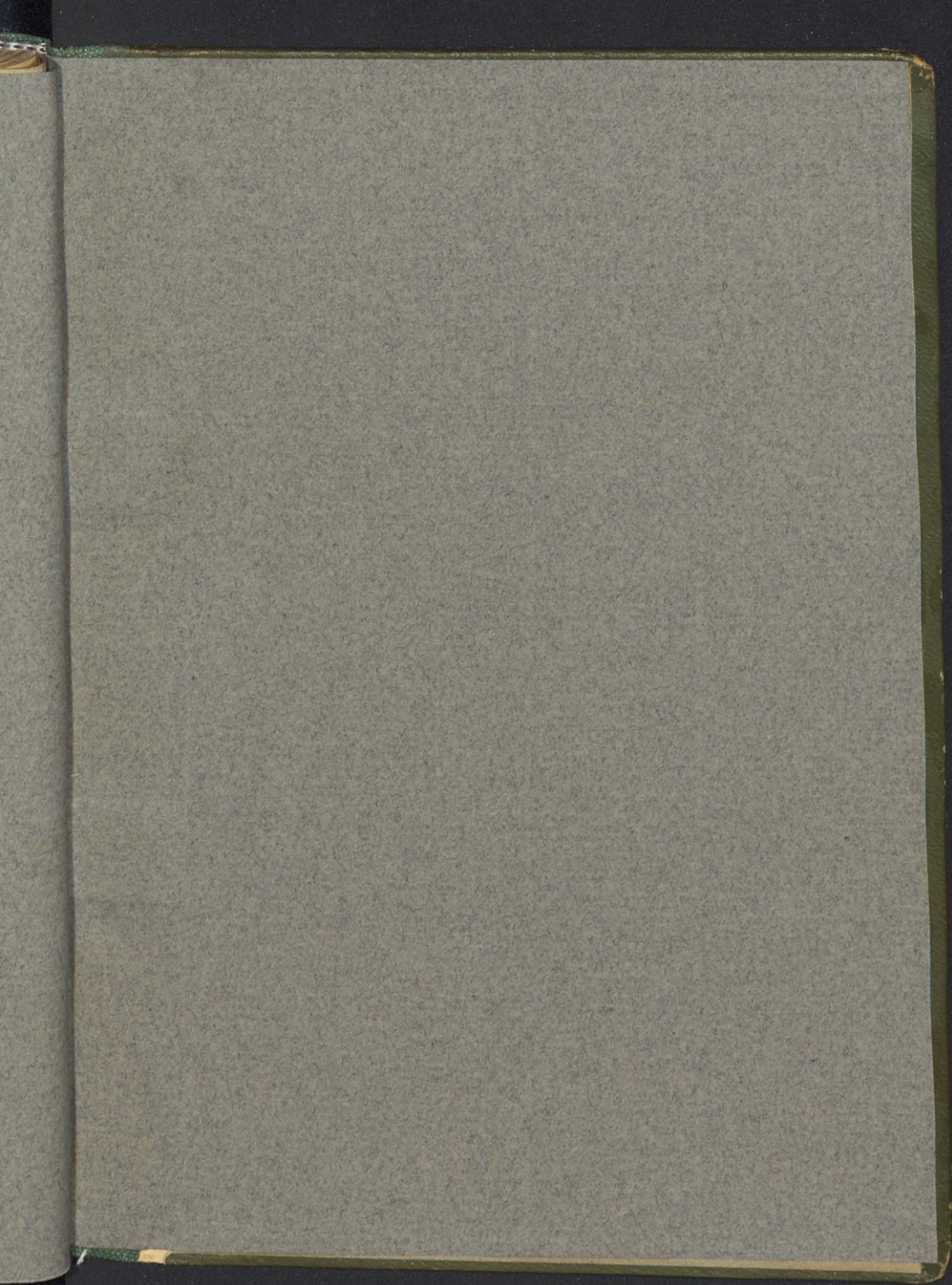

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS 0

00000442306

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

GS

0 39 271

201104135

COBISS ©